

DEDE KORKUT DESTANLARINDA ADLARI GEÇEN OĞUZ BEYLERİNİN İZLERİNİ TAŞIYAN YER ADLARI ÜZERİNE BİR DENEME

Yücel Hacaloğlu
Ragıp Memişoğlu

ÖZET

Bu araştırmada Türk âleminin abidevî eseri olan Dede Korkut Destanlarının baş mimarı ve Oğuzların ulu ve efsanevî hocası hakkında bilgiler aktardıktan sonra, genel olarak destanların öz yapısına değinilip bu destanların yaratıcıları olan beylerin, alpların izlerinin, ülkemiz yer adlarında yaşayan şekilleri gösterilmiştir.

ABSTRACT

This article focuses on the Turkification and Islamization of Anatolia after the Malazgirt Viktory (1071) from a different perspective. As Turks have a famous and very strong sense about the geographies they live, this has reflected to the transformation of this new geography to a "motherland". History witnessed that with all aspects of life our former fatherland Türkistan has been reflected in this new "motherland" Anatolia, including the names of mountains, rivers, steplands, etc.

This study first informs the reader about the great Dede Korkut Legends, and then touches upon the actors of these Legends and their reflections in the toponomy and history of our motherland, Anatolia.

GİRİŞ

Şol gökleri kaldıranın
Donatarak dolduranın
"Ol" deyince olduranın

Doksan dokuz adı ile.¹

Malazgirt zaferinden (1071) sonra, Anadolu'nun akıllara durgunluk verecek kadar, kısa bir zaman içinde Türkleşip İslâmlaşma olgusunu başka bir açıdan irdelemeye çalışacağız. Bilindiği gibi, Türk milletinde vatan sevgisinin ve hasretinin boyutları çok güçlü ve yüksektir. Gazâ ve cihât ruhuyla fethettikleri ülkelere göçüp konan Türk boyları, yerleştikleri beldelelere eski yurtlarının özlemine, sevdasına birçok hâtıralarla birlikte nakşetmişlerdir. Bu bir nevi geçmişi bütün boyutları ile geleceğe taşımak anlamına gelir ki, bu özellik Türk milletine değişik coğrafyalarda ayakta kalma gücünü veren ve dolayısıyla coğrafyayı "vatan" yapma sürecini hızlandıran ve pekiştiren özelliklerinden biridir diyebiliriz.

Bugün yurdumuzun neresine bakarsak bakalım dağ, tepe, yayla, ova, bel, geçit, ırmak, çay, dere, köy, bitki, çiçek, böcek, kuş gibi hayvan isimleri ile yapılmış yer adlarımızda; Türkistan'ın bütün maddî ve manevî özelliklerinin Anadolu'ya taşındığını görürüz. Bu yadigar isimler arasında Dede Korkut Destanlarının kahramanları olan Oğuz beylerinin ve alplarının, has isimleri de vardır.

Bu araştırmamızda Türk âleminin abidevî eseri olan Dede Korkut Destanlarının baş mimarı ve Oğuzların ulu ve efsanevî hocası hakkında bilgileri aktardıktan sonra, genel olarak destanların öz yapısına değinip bu destanların yaratıcıları olan beylerin, alpların hatıralarını ülkemiz yer adlarında arayıp bulmaya çalışacağız.

Ancak bu has isimler, Türk kültürünün, Türk düşünce hayatının, Türk tarihinin ve Türk halkiyatının da ortak unsurlarıdır. Dolayısıyla yer adlarına yansıyan bu has isimlerin Dede Korkut Destan kahramanlarının isimlerinden esinlenerek verilmiş olacağı gibi, bir başka açıdan da bu öz kültür unsurlarını Türk kültür ve içtimâî hayatının ürünleri olarak düşünmemiz gerekir. Bununla birlikte Anadolu coğrafyasına nakşedilen bu Türk damgaları, Dede Korkut Destanlarının yaratıcıları olan boy beylerinin ve alplarının isimlerini taşıması, ya da çağrıştırmaları bakımından bizce çok önem taşımaktadır.

¹ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Dedem Korkut'tan Salur Kazan Destanı, İstanbul 1976, s. 7.

2. Dede Korkut Destanlarının Genel Özellikleri:

Gerek tarihî kaynaklarda, gerek Oğuz halk rivayetlerinden edinilen bilgilere göre, Dedem Korkut bir halk filozofu, bir akıl hocası, ozan ve keramet sahibi, bilinmeyen şeylerden, gelecekte haber veren ve bütün sıfatları kendinde toplamış bir ulu kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. O, bir ak hocadır ve Oğuz'un bilicisidir. Oğuz boylarının ululayıp kutsallaştırdıkları gizemli bir ak Koca'dır. Bozkır yaşayışının geleneklerini, askerî töre ve törenlerini çok iyi bilir. Kabile ve Oğuz teşkilatını koruyan odur. O, bütün Oğuz topluluklarının ve halkının atası, reisi, bilgini ve güçlü bir ulus ozanıdır. Güç durumlarda hanlar, ona danışır. Hanlara ve Oğuz halkına o öğüt verir, yol gösterir. İçinden çıkılamayacak gibi görünen güçlükleri çözen odur. Sözleri saygı ile yerine getirilen bir müşavir olarak tanındığı gibi, kimliği kerametler sahibi olarak da belirtilir.²

Dedem Korkut' un bu efsanevî kişiliği, onun kitabının ön sözünde şöyle anlatılmaktadır:

"Hazret-i Resul aleyhi's-selâm zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler, bir er kopdu, Oğuzun ol kişi tamam bilicisiydi, Oğuzun içinde tamam velâyeti zahir olmuştı. Ne derse olurdu, gayibden dürlü haber verir söylerdi, Hak Taâlâ anın gönlüne ilham ederdi..."

Korkut Ata, Oğuz kavminün müşkilini hallederdi; her ne iş olsa Korkut Ata'ya danışmayınca işlemezlerdi; her ne kim buyursa kabul ederlerdi, sözün tutup tamam ederlerdi.³

Oğuzların Bayat boyuna mensup bu gün görmüş, geçirmiş ak hocasını, sadece vezir veya devlet adamı karakteri ile değil, onu aynı zamanda 'ozanların başı', 'ozanların piri ' olarak da görürüz . Güzel sözler, hikmetler söylemek; Oğuzların türlü yönlerini hikâye ederek rivâyetleri anlatmak, hanların ve beylerin methiyelerini söylemek; eğlence ve törenlerde şarkılar çalmak, iyi insanlara hayır dualar etmek, kötülerini ayıplamak başlıca özelliğiydi.

Dede Korkut ne zaman, nerede yaşadığı tam olarak bilinmiyor. Ancak, Dedem Korkut Kitabı'nın ön sözünden anlaşıldığına göre, onun

² Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkut Kitabı, İstanbul 1973, s. CXXVII. Türk Ansiklopedisi, Korkut Ata maddesi, Cilt 20. s. 224.

³ Orhan Şaik Gökyay, age, s. 1; TA, C.20, s. 224.

Hz. Peygamber zamanına yakın bir zamanda yaşadığı anlaşılıyor. Oğuz padişahı Kara Han'ın, Korkut Ata'yı Hz. Peygambere elçi olarak gönderdiği ve Korkut Oğuz kavmini uyarıp aydınlattığı bazı kaynaklarda ileri sürülmektedir.⁴

Korkut Ata'nın nerede, nasıl, ne zaman öldüğü hususunda da kesin bilgiler yoktur. Bazı kaynaklar ve söylentiler, onun 295-300 yıl yaşamış gösterir. Yaşı abartılı da olsa, Dedem Korkut' un yüzyıllara sığmayan manevî kişiliği, ebediyen Türk milletinin gönlünde yaşayacaktır. Birçok Türk illerinde mezarı bulunmasına rağmen, asıl mezarının Siriderya'nın Aral gölüne döküldüğü yere yakın bir noktada olduğu vurgulanır.

"Dedem Korkut Destanları, Türkiye Türklerinin ataları olan Oğuzların başından geçenleri anlatan bir eserdir."⁵

Dedem Korkut Kitabı, Türk dilinin, Türk edebiyatının, Türk kültürünün en güzel, en dikkate değer, en büyük âbidelerinden biri olan destan-i hikâyeler kitabıdır. Asıl adı "Kitab-ı Dede Korkut Alâ Lisan-ı Oğuz Han" (Oğuz Han'ın Diliyle Dede Korkut Kitabı) olan bu eser, Müslüman Oğuzların Azerbaycan ve Kuzey Anadolu yörelerindeki yaşayışlarını dile getirmekle kalmaz, İslâmiyeti kabullerinden önceki döneme ait Türk hayatından da önemli izler taşır. Bu kitap, 12 (oniki) destanî hikâye ile baş tarafında bulunan ve Korkut Ata'nın efsanevî kişiliğine ilişkin bir ön sözden meydana gelir. Eser, eski Türk yaşayışı, Türk dili, Türk edebiyatı, Türk halkiyatı ve kültürü bakımından çok büyük önem taşımaktadır. "Dedem Korkut Destanları ebediyen okunacaktır".⁶

Dedem Korkut hikâyeleri, birbirinden bağımsız birer hikâyeler demeti olmakla birlikte, kendi aralarında da bir bütünlük meydana getirirler. Bu bütünlüğün konusu, yaşayışı, maceraları, inançları ve hayat görüşleri ile geniş Oğuz topluluğudur. Her hikâye, esas olarak bir beyin macerasıdır. Ancak, az veya çok diğer beylerin de katıldıkları, hiç değilse bir vesile ile adlarının karıştığı olaylar dizisidir. Beylerin çevresi ve yaşayışı canlandırılırken âdetleri, gelenek ve görenekleri, çeşitli yönleriyle bütün Oğuz kavminin hayatı bu hikâyelerde görülür.

⁴ TA, ag-mad. C.20, s. 224; O. Şaik Gökyay, age, s. 1 ; s. CXXVI,CLXVII

⁵ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, Eylül 199 , sayı 69, s .4

⁶ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, Eylül 1992, sayı 69, s.4.

Hikâyeleri birbirine bağlayan ve onların bir bütünlük meydana getirmesini sağlayan asıl nokta, eserin tamamına yayılmış ve yerleştirilmiş olan tablodur. Bu tablo, aynı devirde, aynı bölgede bir "Han" çevresinde, belirli bir hanlık düzeninin içinde toplanmış bulunan Oğuz beylerini canlandırmaktadır.

Başta bütün beylerin hanı diye sözü edilen Bayındır Han vardır. Bu han, genel olarak "Hanların Hanı" diye sözü edilen Bayındır Han'dır. Bütünü ile Oğuz ülkesinin hükümdarı olan Bayındır Han, genellikle arka plânda olup hikâyelerin hiçbirinde kahraman olarak gözükmez. Onun hikâyelerdeki rolü, beylere akın izni vermek, gerekince beyleri büyük divanda toplamak ve yılda bir defa büyük bir ziyafet vermektir. Akınların sonunda beyler, ganimetlerin en değerlisini ona ayırırlar. O da Beylere, kahramanlık yapan bey çocuklarına armağanlar verir. Mevki bakımından Bayındır Han'dan sonra, onun Beylerbeyi ve damadı olan İç-Oğuz/Üç-Ok, Dış-Oğuz/Boz-Ok beylerinin kendisine bağlı bulunduğu Salur Kazan gelmektedir.⁷ Hikâyelerde kahraman olarak daha sonra Alp Aruz, bazı boy adları ile anılan 24 Oğuz beyleri ve bu boylara herhangi bir şekilde bağlılıkları belirtilmeyen beyler gelir. Bu adlardan çoğuna, Oğuz kabile adlarında ve Oğuzların yayladıkları alanlardaki yer adlarında da rastlanmaktadır. Millî destan niteliği taşıyan bu hikâyeler, millî kültür değerlerinin bir hazinesi ve sosyal hayatın renkli bir tablosu durumundadır.

Dede Korkut Destanları Türk aile yapısını, ahlakını ve faziletlerini belgeleyen en büyük âbidedir.

Oğuzlar Müslüman'dır. Fakat hikâyelerde din, çok güçlü bir unsur olarak görülmez. Aile kurumu çok sağlam bir durumdadır. Tek kadınla evlilik (monogami) esastır. Kadınlara çok saygı gösterilir. Gerekince kadınlar, kocalarına akıl öğretirler. Evin işlerini, ziyafetleri kadın yönetir. Hikâyelerde çok derin bir ana sevgisi vardır. Ana hakkı Tanrı hakkıdır. Babalar da çocuklarına karşı çok düşkündürler. Çocuğu olmayanlar hoş görülmez. Onların Allah'ın gazabına uğradığına inanılır. Aile başkanı baba olmakla birlikte, babanın mutlak bir baskısı yoktur. Çocukların ana-babaya saygısı kesindir.

⁷ O. Şaik Gökyay, age, s. CXLVII

Babanın bir sözünü iki eden çocuk, iyi sayılmaz. Erkek çocuk, kıza üstün tutulur.⁸

Şimdi Dede Korkut destanî hikâyelerinden "Dirse Han-oğlu Boğaç Han" ile "Duha Koca-oğlu Deli Dumrul"dan kısa alıntılar yaparak Türk ailesinin ruhî, fizikî güzellikleriyle manâlaşmış saygınlığını, faziletini göstermeye, vurgulamaya çalışalım.

Dirse Han'ın Hatununa soyladığıdır:

Berü gelgil başum bahtı, evüm tahtı
Evden çıkup yürüyende selvi boylum
Topuğunda sarmaşanda kara saçlum
Kuruğu yaya benzer çatma kaşlum
Koşa badem sığmayan dar ağızlum
Güz almasına benzer al yanaklum
Kadınım, veregüm, dölegüm.⁹

Hatununun Dirse Han'a soyladığıdır:

Berü gelgil
Başım bahtı, evüm tahtı
Han babamın güvegüsü
Kadın anamın sevgüsü
Atam anam verdüğü
Göz açuban gördüğüm
Gönül verüp sevdüğüm
Dirse Han...¹⁰

⁸ TA. C. 20, ag-md. s. 225, 226, 227

⁹ O. Şaik Gökyay, age, s. 5.

¹⁰ O. Şaik Gökyay, age, s. 9.

Dirse Han'ın anasına soyladığıdır:

Berü gelgil

Ak südün emdügüm kadınım anam

Ağ pürçeklü, izzetlü canum anam...¹¹

Deli Dumrul'un babasına soyladığıdır:

Ağ sakallı aziz izzetlü canum baba

Bilürmisin neler oldu

Küfür söz söyledüm

Hak Taâlâya hoş gelmedi..¹²

Oğuzlar'da Tanrı anlayışı berrak, temiz ve çok yücedir. Deli Dumrul'un yakarışını izleyelim:

Yücelerden yücesin

Kimse bilmez nicesin

Görklü Tanrı

Çok cahiller seni

Gökte arar, yerde ister

Sen hod müminlerin gönlündesin

Dâyim duran Cabbar Tanrı

Ulu yollar üzerine

İmaretler yapayım senün için

Aç görsem doyurayım senün için

Yalıncağ görsem donadayım senün için

¹¹ O. Şaik Gökyay, age, s. 11.

¹² O. Şaik Gökyay, age, s. 78.

Alırısın ikimüzün canın bile algıl

Korısın ikimüzün canın bile kogıl

Keremi çok Kaadir Tanrı.¹³

Bu tablodaki karı-koca, ana-baba ve çocuk sevgisi, güzelliği yanında Tanrı inancı, yüce Türk ailesini ebediyen ayakta tutacak güçte ve boyuttadır. Türk'ün geçmişi, geleceğinin de sigortasıdır.

Dede Korkut destanları Türkiye Türklerinin bilinen en eski tabii ve gerçek Destanlarıdır. Bu sebeple kır çiçekleri kadar güzel olan bu destanları bütün gençlerimiz bilmeli ve tanımalıdır.¹⁴

3. Dede Korkut Destanlarında Adları Geçen Oğuz Beyleri – Yiğitleri ve Bunların İzlerini Taşıyan Yer Adları:

Arız (Alp), Avşar Beğ, Basat, Bay Bura, Bayundur Han, Begil, Beyrek, Bican Beğ, Boğaç Han, Bügdüz Emen, Demir Gücü, Dirse Han, Dölek Evren (Eylik Koca-oğlu-Dönebilmez), Dumrul (Delü), Dünder (Kıyan Selçuk-oğlu, Delü), Eğrek (Uşun Koca-oğlu), El-almış (Yağrınıcı-oğlu), Emren (Begil-oğlu), Eren (Eylik Koca-oğlu, Alp), Etil (Allarşa-oğlu, Alp), Evren (Delü), Kanturalu (Kanlı-oğlu), Kapak Kan, Karabudak (Kara Güne-oğlu, Delü), Karacuk Çoban, Kara Çekür, Kara Güne, Karaman (Selim-oğlu), Kaçar (Delü), Kazılık Koca, Kılbaş, Kulmaş (Eylik Koca-oğlu, Sarı), Kırk Kınuk, Kıyan Selçuk, Kondan (Yağrıkçı-oğlu, Yazır), Kozan (Ense Koca-oğlu), Okçu Sarı, Mamak, Otman-oğlu, Rüstem (Doğsun-oğlu), Rüstem (Düzen-oğlu, Alp), Salur Kazan, Sarı Çoban (Konur Koca), Sarı Çoban (Soğan), Segrek (Uşun Koca-oğlu), Süleyman (Emîr), Şir Şemseddin (Gaflet Koca-oğlu), Ters-uzamış, Urulmuş Han, Uruz (Kazan-oğlu), Yaltacuk (Yalancı-oğlu), Yapağılu Koca, Yegenek (Kazılık Koca-oğlu), Yünlü Koca.¹⁵

Oğuzların "Dede/Dedem" ve "Ata" has ünvanları ile ululadıkları bu Oğuz filozofu başta olmak üzere, onun dilinde ve kopuzunda âbideleşen destanlarında adları geçen Oğuz beylerinin, alp gazilerinin isimlerini alan ve hâtıralarını yaşatan yer adlarımızı arayıp bulmaya çalışalım.

¹³ Orhan Şaik Gökyay, age, s. 5, 9, 11, 78, 82.

¹⁴ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, Ağustos 1992, sayı 68, s. 5.

¹⁵ O. Şaik Gökyay, age, s. CXLI-CLXXIX

3.1. Dede (Dedem) Korkut/Korkut Ata:

Dede: Erzincan/Kemah; Dedecik: Tekirdağ-merkez. Dedekar: Malatya-merkez. Dedeli Kebir: Konya/Ereğli; Dedeköy: İzmir/Tire; Aydın/merkez; Dedeköyü: Malatya-merkez; Malatya /Akçadağ; Denizli-merkez; Dedeler: İçel/Tarsus; Bursa/Orhaneli; Zonguldak/Ereğli; Maraş-merkez; Denizli-merkez; İçel/Gülner; Bolu/Mudurnu; Aydın/Karacasu; Ceyhan-merkez; Kütahya/ Tavşanlı; Seyhan-merkez; Konya/Cihanbeyli; Bolu/Göynük; Manisa/Demirci; Kocaeli/Kandıra; Bolu-merkez; Çanakkale-merkez; Dedeli: Samsun/Bafra; Gümüşane/Torul; Yozgat-merkez; Van/Erciş; Çankırı-merkez; Niğde/Arapsun; Ordu-merkez; Konya/Ereğli; Tokat-merkez; Dedem: Kastamonu/ Tosya.. Bu yer adlarının dışında 'Dede' ismiyle adlandırılan köylerimizin sayısı 25'in üstündedir.¹⁶ Dedetaşı: Tekeli Dimril yaylasında bir tepe.¹⁷ Dedebeleni: Tekeli Meykir Yaylasında.¹⁸ Dedesil Ovası: Tekeli yöresinde.¹⁹ Dedemköy Bahçesi: Taşeli yedi Kazık Yaylalarında bir yer.²⁰ Dede: Kaş yöresinde bir falezin adı.²¹

Şölenlerde dokuz türlü aş yenir
Alageyik, süt kuzusu, kuş yenir,
Ak kımızla taş olsa da hoş yenir,
Dedem Korkut varsa eğer şölende,
Toy kurulur aşın sonu gelende.

Bugün yine bir otağda şölen var,
Yır söyleyen,el şaklatan, gülen var,
Dediler ki: otağa bir gelen var,
Karşılıyıp yol açtılar gelene,
Dedem Korkut yom getirdi şölene.

¹⁶ Köylerimiz, Dahiliye Vekâleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, İstanbul 1933, s. 196, 197.

¹⁷ Hüseyin Saraçoğlu, Akdeniz Bölgesi, İstanbul 1989, s. 135.

¹⁸ Hüseyin Saraçoğlu, age, s. 159,167.

¹⁹ Hüseyin Saraçoğlu, age, s. 355.

²⁰ Hüseyin Saraçoğlu, age, s. 355.

²¹ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, s. 14.

Hem kımıza, hem azığa kanıldı,
Şükredilip hak Peygamber anıldı,
'Boy boylasın, soy soylasın' denildi,
Dedem Korkut bağdaş kurup yanladı,
Kopuzunun telleriyle ünledi.²²

Korkut: Amasya/Gümüşhacıköy; Sivas/Zara. Korkuteli: Antalya/ Korkuteli. Korkutla: Kastamonu/Cide. Korkot: Trabzon-Of. Korkutan: Trabzon/ Vakfıkebir.

3.2. Arız (Alp):

Salur Kazan, hiddetlenip der: Aruz
Yurdumuzu korumaya biz varız.
Üç yüz yiğit, başlarında Han Uruz,
Göğüs gersin, kanat versin evime,
Döner olmam, giderim ben avıma.

Altmış ögeç derisini kürk eden
Kurt postunu bir başına bört eden
Düşmanını karanlıkta fark eden
Aruz Koca 'Ulu Tanrı bir' dedi,
" Yettim ağam Salur Kazan vur! dedi.²³

Yazıcı-oğlu Selçuknâmesinin başındaki Oğuznâmede "doksan deriden kürk olsa topuğunu örtmeyen, dokuz deriden şepkülâh olsa tülügün (şakak) örtmeyen, doksan koyun dovgalık, on koyun öğüncük yetmeyen, dokuz yaşar çüngün (yük devesi) silküp atan, kıynağında gökte dutan, at başın yalmırıp bir kez yudan Efrasiyab-oğlu Alp Arız Bey" ve Dede Korkut kitabında ise " altmış erkek derisinden kürk eylese

²² Hüseyin Saraçoğlu, age, s. 145,

²³ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Alperenler Destanı, İstanbul 2002, s. 115, 151.

topuklarını örtmeyen, altı ögeç derisinden külah etse kulaklarını örtmeyen, kolu budu hıranca, uzun baldırları ince, Kazan Bey'in dayısı, at ağızlı Aruz Koca" diye sıfatlamaları sıralanan Aruz Koca, altmış kırkıl sakallu kocanın ulusudur. Dış-Oğuz Beylerinden olup Salur Kazan'ın dayısıdır. Toplantılarda hep onun sol yanında oturmaktadır. İki oğlu vardır: Kıyan Selçük ve Basat.²⁴

Arız: Bursa/Karacabey; Kastamonu-merkez; **Arızlar:** Bolu/Göynük; Af -yon/ Sandıklı; **Arızlı:** Kocaeli-merkez; Afyon-merkez; **Arus:** Trabzon/ Vakfıke- bir (şimdi Beşikdüzü); Erzurum /Hınıs; **Arusek:** Diyarbakır-merkez; Aruska: Gümüşane/ Bayburt.²⁵

3.3. Avşar (Afşar) Bey:

Avşar, Oğuzların yirmi dört boyu arasında, gerek sayıca çok olmaları, gerekse tarihte tuttıkları yer bakımından çok önemli olan bir ilin adıdır. Oğuz geleneğinde Avşarlara, Üç-Oklardan daha soylu sayılan Boz-Ok kolunda yer verilmiş olduğunu, yine orda bir kabilenin hükümdar yetiştiren boylar arasında gösterildiğini görüyoruz. Kaşgarlı Mahmut bu ili, Oğuz boyundan altıncı olarak yazar ve damgasının şeklini gösterir. Ona göre Avşar, bu Oğuz boyunun ilk atalarının adıdır. Türlü kaynakların söylediğine göre Avşar, Oğuz Han'ın üçüncü oğlu Yıldız Han'ın büyük oğludur ve kelime "işini çabuk yapan, itaatli" anlamına gelmektedir. Anadolu'nun orta ve batı bölgelerinde Afşar adını taşıyan birçok yerler vardır. Afşarların türlü adlar taşıyan oymaklarına bugün Türkiye'nin birçok bölgelerinde ve küçük azınlıklar halinde Afganistan ve Azerbaycan'da hâlâ rastlanmaktadır.²⁶

Yer adları bakımından ikinci sırada (Kayı'dan sonra) gelmektedir. XVI. yy'da 86 (seksen altı) Avşar köyünden 53 (elliüç)'ü şimdi de mevcuttur. Yine aynı yüzyılda Anadolu'da ve İran'da kalabalık Avşar kümeleri vardı. İran'daki Avşarlar, bilhassa Akkoyunlular ile Safeviler zamanında (XV.-XVII. yüzyıllarda) Türkiye'den gitmiş Avşarlar'dır. Avşarlar, adlarını her yerde titizlikle korumuşlardır. Yani Avşar adını bırakmazlar. Birkaç hanedan da çıkarmışlardır; ülkemizde Karaman Oğulları, İran'da Nadir Şah'ın kurduğu Afşarlar hanedanı gibi.²⁷

²⁴ O. Şaik Gökyay, age, s. CXLI.

²⁵ Köylerimiz, 1933, s. 49.

²⁶ O. Şaik Gökyay, age, s. CXLIII-CXLIV.

²⁷ Faruk Sümer, DTD, Mart 1993, sayı 75, s. 15.

Afşarören: Seyhan/Adana. Afşar: Konya/Çumra; Afyon/Dinar; Ankara/ Ayaş; Ankara/Bâlâ; Ankara/Kalecik; Ankara/Ş. Koçhisar; Amasya/Ezine buc; Antalya/Kaş; Bolu-merkez (iki adet); Bursa/Yenişehir; Çankırı/Çerkeş; Denizli / Honaz buc; İsparta/Ş. Karaağaç; Kastamonu/Araç; Kastamonu/Taşköprü; Kastamonu/Tosya; Konya/Çumra; Konya/Hadım; Kütahya/Emet; Manisa/Alaşehir; Sivas/Zara; Zonguldak/Safranbolu. Afşargidirş: Bolu-merkez; Afşargüney; Kastamonu/ Küre. Afşarievvel: Bolu/Gerede. Afşarısani: Bolu/Gerede. Afşar imamı: Kastamonu/Küre. Afşarkaraboğaz: Kayseri/Pınarbaşı. Afşarkuşçu: Kayseri/Pınarbaşı. Afşarlar: Seyhan/Kadirli (iki adet); Konya/Kadınhanı. Ma- raş-merkez. Afşarpotuklu: Kayseri/ Pınarbaşı. Afşarsöğütlü: Kayseri /Pınar- başı. Afşartarakçı: Bolu/Gerede. Afşartaşoluk: Kayseri/Pınarbaşı. Avşar: An- kara/Çankaya; Aydın-Söke; Çorum/Osmancık; İcel/Silifke; Manisa/Turgutlu; Muğla/Milas; Sivas/Suşehri; Tekirdağ/Barbaros buc. Avşarağzı: Tokat / Art- ova; Avşaralanı: Tokat/Boğazlıyan. Avşarcık: Sivas/Kangal. Avşerveren: Sivas/ Kangal.²⁸

3.4. Bey: Balıkesir/Bandırma; Bilecik/Söğüt; Bolu/Düzce; Bursa/Karacabey; Çankırı/Ilgaz; Edirne/Keşan; Gaziantep-merkez; Kastamonu/ Daday; Kütahya/ Emet; Kütahya/Tavşanlı; Manisa /Kula; Urfa/Harran. 'Bey' ismiyle yapılan yer adları: Bey, Beyce, Beyceli, Beycik, Beyciler, Beydilli/Beydili, Beykent, Beykoz, Beyköy, Beykuz, Beyler, Beylerbeyi, Beylerhan, Beylerli, Beyleruşağı, Beyli, Beylik, Beylikler, Beylikli, Beymelek, Beymelik, Beyoba Örencik, Beyobası, Beyoğlan, Beyoğlu, Beyoluk, Beypınarı, Beysöküsü, Beytarla, Beylikoğlu, Beyoğlan, Beyviran, Beyviran Karacadağ, Beyyurdu, Beyzade, Beyağıl, Beyali, Beybükü, Beyburcu, Beybustan, Beycuma, Beyçayırı, Beyçiftlik, Beydağ, Beydamı, Beydeğirmeni, Beydemirli, Beynam, Beynamlıakkuyu, Beynamlı- kara. Bu yer isimlerimizin sayısı ise, 200'ün üstündedir.²⁹

Beydilli/Beydililere gelince: Bunlar da 24 Oğuz boyundan biridir. Reşided-din, 'Oğuznâme' adlı eserinde bunlardan hükümdar çıkaran beş boydan biri olarak zikreder. XVI. yy'da Beydili'ye ait tahrir

²⁸ Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, C. I, Ankara 1946, s. 9,10,100.

²⁹ TMYK.C.I. s. 153-157.

deFTERlerinde 23 yer adı tespit edilebilmiştir. Şimdi bu yer adlarının ancak yarısı (9'u) kalmıştır.

Beydililer, Kuzey Suriye'deki Türkmenlerin Boz-Ok kolunu meydana getiren boylardan biri idi. Beydililer, Safevi devletinin kuruluşuna da katılmışlardır. Bununla ilgili olarak, onlardan mühim bir kol, İran'a gitmiştir. Bundan başka XVI. yy'da Boz-Ulus ve Yeni-İl Türkmenleri arasında Kuzey Suriye'deki ana koldan ayrılmış Beydili oymağı vardı. Beydililer, başlıca şu teşekküller arasında bulunuyordu: Halep Türkmenleri, Yeni-İl, Boz-Ok, Tarsus, İç-İl, İran Beydilileri.³⁰

3.5. Basat:

Dış-Oğuz beylerinden Aruz-oğlu Basat, Aruz tarafından beslendiği için "imdi kardaşuz, kıyma bana" diye onu kardaşı sayan Tepegöz'ün sorularına verdiği karşılıkta kendini şöyle anlatmaktadır:

"Kalarda koparda yerüm gün ortaç
Karanu dün içre yol azsam umum Allah
Kaba alem götüren hanımız Bayındur Han
Kırış günü önden depen alpumuz Salur-oğlu Kazan
Atam adın sorar olsan kaba ağaç
Anam adın sorar olsan kağan aslan
Menüm adum sorarısan Aruz-oğlu Basatdur" .³¹
Onun için kullanılan sıfatlar da şöyledir:
Avucuna sığmayan Elüklü-oğlu
Erdil teke boynuzundan katı yaylı
İç-Oğuz'da, Dış-Oğuz'da adı belli
Aruz-oğlu hânım Basat.

³⁰ Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları, İstanbul 1992, s.225.

Yaşayan yer adları arasında **Beydili**'ye ait köy isimleri şunlardır: **Beydi**: Samsun/Terme.
Beydiğin: Sivas/Şarkışla; Antalya/ Manav- gat. **Beydili**: Ankara/Nallıhan; Çankırı/Çerkeş;
Çorum-merkez;Isparta/Sütçüler; Konya/Karaman; Sivas /Hafik; Denizli/Çivril; İçel/Gülнар;
Beydin: Urfa/Payamlı buc; **Beydini**: Çankırı/Çerkeş (iki adet); **Beydirli**: Samsun/
Bafra.(TMYK. C.I. s. 154,155.

³¹ O. Şaik Gökyay, age, s. 113.

Basat: Zonguldak/Devrek.³²

3.6. Bay Bura:

Bura: Ankara/Kalecik.³³

Türk folklorunun en yaygın hikâyesi veya destanı olan Bamsı Beyrek'in babası. Hikâyede türlü yerlerde "Kam Bura, Bay Bura Bey,Bay Bura Han" diye geçmektedir.³⁴

3.7. Bayındır Han: Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde, Bayındır Han'ın adı bir alkış içinde "Bayındur Han şeylanlı Oğuz", "Bayındur Han Devletlü" ve "Bayındur Han devletlü yedi devletün versün" diye geçer. Böylece onun, devleti mutluluğu temsil ettiği anlaşılır. Dede Korkut kitabında ise, onun ünvanları ve sıfatları "Hanlar Hânı Han Bayındur", "Boz-atlu Kam Gan oğlu Han Bayındur", ve "Ağ alınlı Bayındur Han"dır. Oğuz'un "kaba alem götüren Hânı"dır. Buyruğunda 24 sancak beyi vardır. İç-Oğuz, Dış-Oğuz beylerine o hükmeder; akınların sonunda, kuşun ala-kanını, kumaşın arusunu, kızın gökçeğini, dokuzlama çargab çukayı" ona pencik çıkarırlar. Ağ meydana kurulmuş bir ağ ban evde oturur. On iki hikâyenin altısında, olay onun meclisini anlatan bir sahne ile başlar..³⁵

Ala sabah sapa yerde dikilende

Büyük ak çadırı

Gök sayvanlı

Tavla tavla çekilende,

Şahbaz atlı

Yıkandığında yağ dökülen

Sofrasında bol nimetli

Kalmış yiğit arkası,

Yoksul güçsüzün umudu

³² TMYK. C. I, s. 181.

³³ TMYK. C. I, s. 181.

³⁴ O. Şaik Gökyay, age, s. CXLVI.

³⁵ O. Ş. Gökyay, age, s. CXLVII.

Türkistan'ın direği
Tülü kuşun yavrusu,
Amud suyunun aslanı
Karacuk'un kaplanı
Devletlü hânım benim.³⁶

"Bayındır", Akkoyunlu devletini çıkararak 24 Oğuz boyundan biridir. "Bayındır Han" ise, hem bu boyun ünlü beyi, hem de Oğuz elinin hükümdarıdır. Dede Korkut Oğuznâmeleri'nde Bayındır Han, "İç-Oğuz", "Dış-Oğuz" veya "Üç-Ok", "Boz-Ok" diye gösterilen iki büyük Oğuz topluluğunun meydana getirdiği birliğin başı olarak görülür. Ve "Hanlar Hanı" ünvanını taşır.³⁷ Kalbi Türk sevgisi ile dolu olan, aynı zamanda tebasına karşı şefkatli ve adil olan Uzun Hasan Bey'in (Hasan Han) Bayındır boyu, XVI. yy'da 62 köy adı ile altıncı sırada idi.³⁸ Bu Oğuz uruğu ile ilgili teşekküller, XVI. yy'da Trablusşam, Halep, Yeni-İl, Boz-Ok, Tarsus, İç-İl, Teke, Hamid, Menteşe ve Hazar ötesi Türkmenleri arasında bulunuyordu. Bayındırlar da Anadolu'nun fethi ve iskanında en önemli rol oynayan Oğuz boylarından biridir.³⁹

Bayındır: Ağrı/Tutak; Ankara/Çankaya; Ankara/Kızılcahamam; Antalya/ Elmalı; Antalya/Kaş; Aydın/Nazilli; Bolu/Göynük; Burdur-merkez; Burdur/ Yeşilova; Çankırı-merkez; Çankırı/Çerkeş (iki adet); Çorum/Mecitözü; Elazığ/ Keban; Erzurum/Hınıs; Giresun/Bulancak; İçel/Silifke; Kastamonu/Kuzyaka buc.(iki adet); Kırşehir/Kaman; Konya/Beyşehir; Kütahya/Gediz; Samsun/Kavak (iki adet); Sivas/Şarkışla; Sivas/Kangal; Bayındırlı: Seyhan/Bahçe. Bayındıran: Diyarbakır/Eğil (iki adet). Bayındırlık: Manisa-merkez.⁴⁰

Han: Bu has/ünvan isimle ilgili olabilecek, daha doğrusu Bayındır Han'ın hâtı- ralarını yaşattığına inandığımız yer adları şunlar olabilir: Han; Hanağzı; Han Ah- met; Hanbeisüfla; Hanbeiülya, Hanburun; Hancağzı; Hancıgoz; Handere; Han- karaağaç;

³⁶ O. Ş. Gökyay, Dedem Korkut Destanı, Ankara 1976, s. 161, 162.

³⁷ Faruk Sümer, age, s. 236; TDTD, sayı 68, s. 10, 11.

³⁸ Faruk Sümer, TDTD, Sayı 75, s. 15, 16,

³⁹ Faruk Sümer, age, s. 226; TDTD, s. 68, s. 10, 11.

⁴⁰ TMYK.C.I, s. 136.

Hanlı;Hanlıyenice; Hanmagaracam; Hanobası; Hanoğlu; Hanözü; Hanpaşa; Hanpınarı; Hanuşağı gibi. Bu has isimlerle adlandırılan yer adlarımızın sayısı 34'dür.⁴¹

3.8. Begil:

Genç kahraman Emren'in babasıdır. Bu hikâyede (IX.) ordasını kâfirlerin sardığı ağır yaralı babası Begil'i, oğlu Emren'in kâfirlerin elinden nasıl kurtardığını anlatır.⁴²

Beki?: Kütahya/Uşak; Samsun/Kavak. Bekilli: Denizli/Çal.⁴³

3.9. Beyrek:

Yedi kızın dilediği er olan,

Yüreğinde yedisine yer olan,

Dar gününde Kazan Beğ'e yar olan...

Bamsı Beyrek, "Ulu Tanrı bir!" dedi

"Yettim ağam Salur Kazan vur!" dedi.⁴⁴

Bamsı Beyrek, Kazan'ın inağı, yani nedimidir. Pek yakışıklı bir genç idi. Hatta bu yüzden peçe ile gezdiği söylenir. Oğuz Eli'nde Kanturalı, Karaçe- kür ve oğlu Kırk Kınık gibi birkaç kişinin de Beyrek gibi, peçe taktıkları ifade edilir.⁴⁵ Dede Korkut' un kendisine koyduğu ad Bamsı Beyrek'tir. Metinde iki yerde "Boz-Oğlan" diye geçer. Yazıcı-oğlu Oğuznamesinde "Ban hisarından parlayup uçan, altı batman som demürü ayağında kıran, apıl apıl yürüyende boğalayın, zıvıl zıvıl zıvılayanda yılanlayın, on altı yıl Bayburt hisarında dutsaklık çeken, baldırı-uzun Baldırışa'dan hakkın alan, yüce yerden alçak yere göz gözeden Bay Bura-oğlu Bey Barı Yiğit" diye alkışlanmaktadır. Dede Korkut kitabında "Parasarun Bayburt hisarından parlayup uçan, apalaca gerdeğine karşı gelen, yedi kızın umudu, kalın Oğuz'un imrenesi,Kazan Bey'in inağı, boz aygırlı Beyrek" diye nitelenmektedir.⁴⁶

⁴¹ TMYK. C.I, s. 474, 475.

⁴² O. Şaik Gökyay, age, s. CXLIX.

⁴³ TMYK. C.I, s. 142.

⁴⁴ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, Dede Korkut'tan Salur Kazan Destanı, İstanbul 1976, s. 143.

⁴⁵ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD. sayı 68, s. 12.

⁴⁶ O. Şaik Gökyay, age, sayı CL.

Banı Çiçek'in Han'u Beyrek'e yaktığı ağıt.
 Vay alduvağum eyesi
 Vay alnum başum umudu, vay şah yigidüm,
 Doyunca yüzüne bakamaduğum Hanum yiğit
 Kanda gitdün beni yalnız koyup canum yigit?
 Göz açuban gördüğüm
 Bir yasdıkta baş koduğum
 Yolunda öldüğüm, kurban olduğum
 Vay Kazan Begün ınağı,
 Vay kalın Oğuzun imrencesi Han Beyrek,
 Deyüp zarı zarı ağladı.⁴⁷

Beyre: Maraş/Elbistan; Beyre Bucak: Antalya/Alaiye; Beyreli: İçel/Anamur; Antalya/Alaiye; Beyri: Kastamonu/Cide; Beyrük: Mardin/Derik.⁴⁸

Beyreli, bir aşiret adı olduğu gibi, Taşeli Yarımada'sında bir dağın ismi de Bey- reli'dir.⁴⁹

3.10. Bican Bey:

Beyrek'in beşik-kertme nişanlısı ve sonra eşi olan Banı Çiçek'in babası.⁵⁰

Bican: Elaziğ/Baskül: Kastamonu-merkez.⁵¹

3.11. Boğaç Han:

Sokakta oynarken ansızın karşılaştığı bir boğa ile döğüşerek onu yenip öldürdüğü için, Dede Korkut tarafından kendisine "Boğaç" adı verilen bu kahraman, genç Oğuz cılasunlarından biridir.⁵²

⁴⁷ O. Şaik Gökyay, age, s. 41.

⁴⁸ Köylerimiz 1933, s. 105, 106.

⁴⁹ Hüseyin Saraçoğlu, age, s. 362, 383.

⁵⁰ O. Şaik Gökyay, age, s. CLII.

⁵¹ TMYK. C.I, s. 159.

⁵² O. Şaik Gökyay, age, s. CLII.

"Hey Dise Han; senin oğlun

bugün erlik etmiştir

Erliginde bütün Oğuz,

bugün birlik etmiştir

Han Bayındır, ünlü beğler

beraberlik etmiştir

Ben adını Boğaç verdim

Tanrı versin yaşını

Hem çoğaltsın Boğaç gibi

Yiğitlerin eşini."⁵³

Boğaç/Boğuç: Trabzon/Maçka.⁵⁴

3.12. Büğdüz Emen:

"Peygamberin huzurunda yüz gören,

Şaşı gözle eğri bakıp uz gören

Yedi iklim, dere-tepe düz gören

Büğdüz Emen, "Ulu Tanrı bir!" dedi.

"Yettim ağam Salur Kazan vur!" dedi.⁵⁵

Dede Korkut kitabında onun nitelikleri "varup Peygamberin yüzünü gören, Oğuz'da sahabeti olan, acığı tutanda bıyıklarından kan taman, bıyığı kanlı Büğdüz Emen, kalın Oğuz arkası, Bin-Büğdüz başları Emen" diye sıralanmaktadır. Emen bir pehlivan kişidir...⁵⁶

24 Oğuz boyundan biri de Büğdüzlerdir. "Emen" boyu, soylu Oğuz boyunun beyidir. Büğdüzler, Anadolu'nun fethi ve iskânında diğer kardeş boylar gibi, önemli rolleri olan bir Oğuz boyudur. Dede Korkut Destanlarında "Bıyığı kanlı" şeklinde vasıflandırılan Emen Beğ de Büğdüz'den gösterilir. Bunlar, Büğdüz boyunun İslâmiyetten önceki

⁵³ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, Dedem Korkut' tan Boğaç Han Destanı, İstanbul 1977, s. 66.

⁵⁴ Köylerimiz 1933, s. 112.

⁵⁵ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, Dede Korkut' tan Salur Kazan Destanı, İstanbul 1976, s. 145.

⁵⁶ O. Şaik Gökyay, age, s. CLIII.

tarihlerinde ve İslâmiyeti kabul ettikleri devrin ilk zamanlarında, destanlara yankılar yapacak derecede bir rol oynadığını gösterir. Büğdüzlere ait 22 (yirmi iki) yer adı tespit edilebilmiştir. Günümüze ise, bunların pek azı ulaşabilmiştir. XVI. yy'da Haleb Türkmenleri arasında bir Büğdüz oymağı görülmektedir. Büğdüz boyu, Üç-Oklu bir boydur. Emen'in vasfı "**Bıyığı kanlı**"dır.⁵⁷

Büğdüz: Çankırı-merkez; Ankara/Çusbuk; Çorum-merkez; Burdur-merkez; Eskişehir-merkez; Gaziantep/Oğuzeli.⁵⁸
Büğüz?: Kırşehir/Kaman.⁵⁹ Emen: Beyşehir/Konya; Niğde/Bor; Emeni: Urfa/Siverek; Emenler: İzmir/Ödemiş; Emenli: Samsun/Bafra.⁶⁰

3.13. Demir Gücü:

"**Kıyan Gücü, Demir Gücü öldüler..**

"Ölür iken, bakışarak güldüler.

Dokuz melek seğirterek geldiler..

Kut verdiler şehidlerin ruhuna

İlettiler Peygamberler şanına".⁶¹

Salur Kazan'ın evinin yağmalanması hikâyesinde (II.) önemli bir yeri olan Karacuk Çoban'ın kendisine baskın yapan kalabalık yağıya karşı savaşında yanında bulunan ve şehit düşen iki kardaşından biridir.⁶²

Demir: Bilecik/Bozüyük. Demirci: Kastamonu/Daday; Bolu/Gerede;

Bursa-merkez; Bursa/Orhaneli; Çanakkale/Ayvacak; Çanakkale/Bayramic;

Çanakkale/ Ezine; Çankırı/Çerkeş (iki adet) Çankırı/Şabanözü; Çoruh (4 adet); Kastamonu (28 adet); Sinop (10 adet); Zonguldak (9 adet); Demirciler: Bolu (7 adet); Kastamonu (5 adet); Zonguldak (11 adet); Demircili: Kastamonu (3 adet); Demircioğlu: Zonguldak (6 adet)

⁵⁷ Faruk Sümer, age, s. 261; TDTD, sayı 68, s. 13.

⁵⁸ Köylerimiz, s. 124.

⁵⁹ Köylerimiz, 1968, s. 108.

⁶⁰ Köylerimiz, 1933, s. 236.

⁶¹ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, s. 65.

⁶² O. Şaik Gökyay, age, s. CLVI.

ve daha "Demir" adı ile yapılmış iki yüze yakın yer adlarımız bulunmaktadır.⁶³

3.14. Dölek Evren (Eylik Koca-oğlu Dönebilmez):

Mere kâfir, menüm adum bilmez misin?

Öz adına horlayan, İlden çıkan,

Elli yedi kalanun kilidin alan

Eylik Koca-oğlu

Dönebilmez Dölek Evren mana derler.⁶⁴

Metinde "Aygır Gözler suyundan at yüzdüren, eli yedi kalenin kilidin alan" diye nitelenen Dölek Evren, Kazan'ın tutsak olduğu hikâyesinde (XI.) Kazan'la karşılaşınca ona kimliğini anlatırken yukarıda zikrettiğimiz şekilde soylar". Onun bir kez Kazılık Koca-oğlu Yegenek hikâyesinde (IX.) altı perli çomağıyla at depüp gelen Arşun-oğlu direk Tekür'ü yukarıdan aşağı katı urup alamadığını görüyoruz. ⁶⁵

Dölek Even, Eylik Koca'nın oğludur. Lâkabı Dönebilmezdir. Dölek Evren, Boz-Oklardan idi. Dedem Korkut'un sonuncu destanında Uruz Koca'nın tâbileri arasında onun adı da geçiyor.⁶⁶

Dölek: Gümüşane-merkez; Erzurum/ Hasankale; Muş/Mutki; Dölekler: Kocaeli/Kandıra; Dölek: Gaziantep/Kilis.⁶⁷ Evren: Muş-merkez; Evranis: Van/ Başkale; Evran **Uşağı**:Samsun/ Bafra; Evren: İçel/Mut; Evrenbey: Tekirdağ/ Malkara; Evrencik: Kırklareli/Vize; Evreni: Erzurum-merkez; Evrenkebir: Edirne/Keşan; Evrenli: Kırklareli/Vize; Manisa/Alaşehir; İçel/Tarsus; Evrenos: İçel-merkez; Evrensekiz: Kırklareli/ Lüleburgaz; Evrensağır: Edirne/Keşan.⁶⁸

Koca-oğlu: Bolu/Düzce; Kastamonu/Daday; Kastamonu/İnebolu; Kasta- monu/ Küre; Kayseri/Bünyan; Kocaeli/Kandıra; Samsun/Havza; Zonguldak/ Devrek; Kastamonu/Daday.⁶⁹

⁶³ TMYK. C.I, s. 302, 303, 304, 305, 306, 307.

⁶⁴ O. Şaik Gökyay, age, s. 142.

⁶⁵ O. Şaik Gökyay, age, s. CLVI.

⁶⁶ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı 68, s. 13.

⁶⁷ Köylerimiz 1933, s. 220.

⁶⁸ Köylerimiz 1933, s. 249, 250.

⁶⁹ TMYK. C.II, s. 716.

3.15 Duha-oğlu Dumrul (Delü):

Yücelerden yücesin Alurısan ikimüzün canın bile algıl

Kimse bilmez, nicesin Korısan ikimüzün canın bile kogıl

Görklü Tanrı. Keremi çok Kaadir Tanrı⁷⁰

Çok cahiller seni

Gökte arar, yerde ister

Sen hod müminlerün gönlündesin

Dâyim duran Cabbar Tanrı

Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde "sevüp Tanrı yaradan ulu sultan budağı, altun köprü yapan, Azraille savaş kılan, salkum salkum don giyen, sakar atın oynadan, Tokuş Koca-oğlu Tuğrul Sultan" şeklinde anılır.⁵

Duhancılar?: Zonguldak/Devrek. Duhancıoğlu:
Zonguldk/Çaycuma. Duhanlar: Çankırı/Çerkeş.⁷¹

Delice: Sivas/Zara; Ankara/Keskin; Bolu/Mudurnu; Deliler: Çorum-merkez; Gümüşane/Kelkit; Denizli/Davas; Tekirdağ/Malkara; Bolu/Gerede; Çorum/ Osmanlık; Sinop-merkez; Aydın/Bozdoğan; Yozgat/Merkez; Kayseri/ Bünyan; Kastamonu-merkez; Manisa/Alaşehir; Çanakkale/Bayramiç; Kars/ Kağızman; Ankara/Ş.Koçhisar; Zonguldak/Ereğli; Urfa/Birecik; Afyon/Dinar; Erzurum/ Hasankale; Erzurum/Hınıs; Ankara-Bâlâ; Manisa/Gördes; Balıkesir/ Balya; Balıkesir/Edremit; Deliler Atik: Niğde/Arapsun; Deliler Cedit: Niğde/ Arapsun; Deliler Kebir: Bursa-merkez; Deliler Sağır: Bursa-merkez; Deli: Diyarbakır/ Kulp. Ayrıca, "Deli/Delü" ismi ile ilgili 54 (ellidört) köy isminin bulunduğunu burada belirtelim.⁷²

⁷⁰ O. Şaik Gökyay, age, s. 82.

⁷¹ TMYK.C.I, s. 338.

⁷² TMYK. C.I, s. 299; Köylerimiz 1933, s. 200, 201.

3.16. Dünder (Kıyan Selçuk-oğlu, Delü):

Bin kişiye tek başına seğirten

Mızrağını ucunda er böğürten

Haykıranda filli dokuz doğurtan

Deli Dünder, "Ulu Tanrı bir !" dedi

"Yettim ağam Salur Kazan vur!" dedi.⁷³

Dede Korkut'un kitabında "Demürkapı Dervendindeki Demirkapuyu depüp alan, altmış tutam ala gönderinin ucunda er böğürden, Kazan gibi pehlivanı üç kez atından yıkan, yirmi dört boyunu okşayan, evvel Demür- kapu Dervendinde bey olan, kargu süngü ucunda er böğürden, karıma yettüğünde kimsin diye sormayan" şeklinde nitelenmektedir.⁷⁴

Dünder: Sivas/Hafik;Bursa/Orhaneli; Sivas/Suşehri; Dünderli: İzmir/ Bergama; Gaziantep-merkez; **Kıyan**: Kastamonu/Araç; Selçuk:Tekirdağ-merkez; İzmir/ Kuşadası; Selçik: Afyon/Sandıklı; Bilecik/Osmaneli; Selçikli: Manisa/Akhisar; Selçukgazi: Bursa-merkez; Selçuk: İzmir/Selçuk.⁷⁵

3.17. Eğrek (Uşun Koca-oğlu)

Karanu dün içinde yol azsam umum Allah

Kaba alem götüren hanumuz Bayındır Han

Kırış günü öndin depen alpumuz Salur Kazan

Babam adın sorarsan Uşun Koca

Menüm adım sorar olsan Segrek

Kardaşum varımış adı Egrek.⁷⁶

Uşun Koca'nın iki oğlundan biri olan Eğrek; bahadır, delü, yahşi bir yiğittir. Bayundur Han'ın divanına ne zaman isterse girer, çıkar. Beylerbeyi olan Kazan'ın divanında kendisine kapı, baca yoktur. Beyleri çiğneyip Kazan'ın önünde oturur ve kimseye iltifat etmez. Kara

⁷³ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, s. 142.

⁷⁴ O. Ş. Gökyay, age, s. CLVII.

⁷⁵ Köylerimiz 1933, s. 227, 467, 656; TMYK. C.I, s. 344; C. II, Ankara, 1947, s. 962.

⁷⁶ O. Ş. Gökyay, age, s. 132.

Tekür'ün kurduğu pusuya düşerek Alınca kalesinde zindana atılır ve kardaşı Seğrek tarafından kurtarılır.⁷⁷

Eğrek: (Evrek): Aydın-merkez.⁷⁸

3.18. El-almış (Yağrınıcı-oğlu):

Koşa burçtan kayın oku eğlenmeyen diye nitelenen bir Oğuz kahramanıdır.⁷⁹

Elalan: Samsun-merkez; Samsun/Bafra. Elaldı: Samsun/Vezirköprü. Yağrı: Eskişehir/Sivrihisar.⁸⁰

3.19. Emren (Begil-oğlu):

Ordasını kâfirlerin sardığı ağır yaralı olan babası Begil'i onların elinden kurtaran Emren, Dede Korkut kitabındaki genç kahramanlar kümesindedir.⁸¹

Emre: Balıkesir/Bandırma; Sivas/Hafik; Erzurum/Pasinler; Manisa/Kula; Emrecik: Erzurum-merkez; Emreler: Kastamonu/Devrekâni; Emre Sultan: Ankara/Nallıhan.⁸²

Altundagı al aygırı bilürüz

Begilündür Begil kanı?

Kara polat öz kılıcun bilürüz

Begilündür, Begil kanı?

Egnündeki demür donun

Begilündür, Begil kanı?

Yarındagı yigitler

Begilündür, Begil kanı?⁸³

Begirli: Malatya/Arapkir. Bekilli: Denizli/Çal.⁸⁴

⁷⁷ O. Ş. Gökyay, age, s. CLVII.

⁷⁸ Köylerimiz, Ankara 1968, s. 201

⁷⁹ O. Ş. Gökyay, age, s. CLX.

⁸⁰ TMYK. C. I, s. 353; Köylerimiz 1933, s. 764.

⁸¹ O. Ş. Gökyay, age, s. CLX.

⁸² TMYK. C. I, s. 368.

⁸³ O. Ş. Gökyay, age, s. 122.

3.20. Eren (Eylik Koca-oğlu, Alp):

Kâfirleri it ardında horlatan

Kırk dilberi bakışıyla terleten

Sillesiyle kılıç ağzı körleten

Alp Eren Beğ, 'Ulu Tanrı bir !' dedi

'Yettim ağam Salur Kazan vur !' dedi."⁸⁵

Dede Korkut kitabında Salur Kazan'ın evinin yağmalanması hikâyesinde geçer ve "kâfirleri it ardına bırağup horlayan, ilden çıkıp Aygır-Gözler suyundan at yüzdüren, elli yedi kalenin kilidin alan, Ağ Melik Çeşme kızına nikâh eden, Sofu Sandal Melik'e kan kusturan, kırk cübbe bürünüp otuz yedi kale beyinin kızlarını çalup bir boynun kucan, yüzünde, dudağında öpen Eylik Koca-oğlu Alp Evren" diye niteleniyor.⁸⁶

Erenköy: İstanbul/Kadıköy; Çanakkale-merkez; Giresun-merkez. Artvin/Borçka; Artvin/Yusufeli; Eskişehir-merkez; Rize-merkez; Samsun-merkez; Zonguldak/Çaycuma. Ereni Çiftliği: Ankara/Beypazarı. Erenler: İstanbul/Şile; Bursa-merkez; Artvin-merkez; Kırklareli/Pınarhisarı; Rize/Çayeli. Eren -kaya: Antalya/Akseki.⁸⁷

3.21. Etil (Allarşa-oğlu, Alp)

Oğuz kahramanlarından biri olup, sadece Yazıcıoğlu'nun Oğuznâmesinde zikredilir: "Demirkapu depüp yıkan,doksan dokuz kalenin kilidin alan, Saru Sandal kızına nikâh kılan, alınmaduk yerlerden haraç alan, yasılmaduk düşmanı yasan, güre kâfir ellerin basan, Allarşa-oğlu Etil Alp" diye nitelendirilir.⁸⁸

Edil: Giresun/Görece; Sinop/Boyabat. Ediler: Zonguldak/Ulus. Ediller: Zonguldak/Safranbolu. Edilli: Bolu/Akçakoca; Samsun/Kavak; Sinop/Boyabat; Sinop/Gerze; Edillikışlası: Sinop/Gerze. Edilpınar:

⁸⁴ TMYK. C.I, s. 141, 142.

⁸⁵ N. Y. Gencosmanoğlu, age, s. 145.

⁸⁶ O. Ş. Gökyay, age, s. CLX.

⁸⁷ Köylerimiz 1933, s. 242; Köylerimiz, 1968, s. 209; daha geniş bilgi için; TMYK. C.I, s. 365, 366 sayfalarına bakılabilir.

⁸⁸ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXI.

Balıkesir/Bandırma. Etili: Çanakkale/Bayramiç; Çanakkale/Bayramiç. Allar?: Kastamonu-merkez; Sivas/ Koyulhisar. Allartuzlası?: Sivas/Koyulhisar.⁸⁹

3.22 Evren (Deli)

“Ejderhalar ağzından adam alan” diye nitelendirilir”.⁹⁰

Evren: Hatay-merkez; Hatay-merkez; İçel/Mut.Evrenas: Manisa-merkez. Evrembey: Tekirdağ/Malkara. Evrencik: Kırklareli/Vize. Evrengüzleği: İçel/Mut. Evreni: Erzurum/Ilıca buc. Evrenköy: Antalya/Manavgat. Evrenler: Antalya/Manavgat. Evrenli: İçel/Mersin; İstanbul/Şile; Kırklareli/Vize. Evrensekiz: Manisa/Alaşehir. Evrenuşağı: Samsun/Bafra.⁹¹

3.23 Kanturalı(Kanlı-oğlu):

Sultanum Kanturalı	“Yalab yalab yalabıyan ince donlum
Kalkubanı yerinden durmadunmı?	Yer basmayup yürüyen selvi boylum
Yelesi-kara Kazılık atun binmedünmi ?	Kar üzerine kan dammış gibi kızıl yanaklum
Arku beli ala dağı	Koşa badem sığmayan dar ağızlum
Avlayuban kuşlayuban aşmadunmı?	Kalemciler çalduğu kara kaşlum
Babanun ağ ban eşiginde	Kurumsu kırk tutam kara saçlum
Karavaşlar inek sağar görmedünmi?	Aslan uruğu, sultan kızı
Buğa buğa dedükleri	Öldürmege men seni kıyarmıdum
Kara inek buzağısı degülmidir?	Öz canuma kıyam
<i>Alp erenler karımından kayururmu olur?</i>	<i>Men sana kıyamam</i>
Sarı donlu Selcen Hatun köşkten bakar	Men seni sınıarıdum.
Kime baksa aşkıla oda yakar	dedi. ⁹²
Kan Turalı sarı donlu kız aşkına bir hü” dedi.	

⁸⁹ TMYK. C.I, s. 348, 376.

⁹⁰ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXII.

⁹¹ TMYK. C.I, s. 378.

⁹² O. Ş. Gökyay, age, s. 88, 96.

Turalı: Kastamonu/Devrekâni; Zonguldak/ Ereğli. Turalıuşağı: Trabzon/ Vakfıkebir (iki adet, şimdi Şalpazarı). Turali: Trabzon/Vakfıkebir (şimdi Şalpazarı); Trabzon/ Tonya. Kan-oğlu: Kastamonu/Taşköprü Tarabzan/ Vakfıkebir; Turalıdazi: Yozgat/Sorgun; Turalıuşağı: Trabzon/ Vakfıkebir; Kanolu ? : Kastamonu/Taşköprü; Elaziz/Mazgirt; Urfa-merkez.⁹³

3.24. Kabak Kan:

Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü hikâyesinde bir yerde geçen Kapak Kan, halktan bir kimsedir..⁹⁴

Kabak: Bolu-merkez; Çankırı/Çerkeş; Eskişehir/Sivrihisar. Kabakçev- liği: Sivas/ Kangal. Kabakdağı: Ordu-merkez; Kabaklar: Kütahya/Uşak; De -nizli / Acıpayam; Maraş/Andırın; Bursa/ Orhaneli; Kocaeli/Kandıra; Kocaeli/ Kandıra; Manisa/Göğdes; Manisa/Soma; Seyhan/İslahiye. Kabaklı: Afyon/ Dinar; Kırşehir/ Çiçekdağı; Balıkesir-merkez; İstanbul/Yalova; Samsun/ Çar-şamba; Urfa/ Kabahaydar; Tokat/Reşadiye; Trabzon/Vakfıkebir; Kayseri/ Develi.⁹⁵

3.25. Kara Budak (Kara Güne-oğlu):

İç Oğuz'da, dış Oğuz'da sevilen

Yiğitliği dilden dile öğülen

Öz kılıcı “Bismillah'la” dövülen

Karabudak, 'Ulu Tanrı bir!' dedi

'Yettim ağam Salur Kazan vur!' dedi.⁹⁶

Dede Korkut kitabındaki kahramanların genç kuşağından ve İç-Oğuz beylerinden olan Kara Budak, kitapta “Hamidilen Merdin kalesin depüp yıkan, demür-yaylı Kıpçak Melik'e kan kusturan, gelübeni Kazan'ın kızını erlikle alan, Oğuz'un ak-sakallı kocaları görende ol yiğidi tahsinleyen, al mahmuzi şalvarlı, atı bahri hotazlı, Kara Güne-oğlu Kara Budak” diye adlandırılmaktadır.⁹⁷

⁹³ TMYK. C.II, s. 583, 1078; Köylerimiz 1933, s. 381, 382.

⁹⁴ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXII.

⁹⁵ Köylerimiz 1933, s. 381, 382, 396; TMYK. C.II, s. 562, 563.

⁹⁶ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, s. 142.

⁹⁷ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXII.

Kara: Kastamonu/Devrekâni; Manisa/Akhisar; Muğla/Datça; Sinop-merez; Trabzon/Akçaabat; Urfa/Suruç; Bursa/Yenişehir; Bilecik/Bozüyük. Karalı: Ankara-merkez; Antalya/Alanya; Bıkesir/Dursunbey; Balıkesir/Edremit; Bursa/ İnegöl; Bursa/Orhaneli; İzmir/Bergama.. Budak: Ağrı/Diyadin; Ağrı/Patnos (iki adet) Erzurum/Aşkale; Kastamonu/ İnebolu; Kırşehir/Mucur; Konya/Beyşehir; Ordu/Fatsa (iki adet); Budaklar: Çanakkale/ Ayvacık; Çankırı/Çerkeş; Kocaeli/Adapazarı. Budaklı: Kocaeli/Kandıra; Malatya/ Hekimhan; Maraş-merkez....⁹⁸

Karabudak, Kara Göne oğludur.

Kara polat öz kılıcı zağlıdır,

Tavlasında dokuz aygır bağıdır...

Der: Bey Kazan! Hangi dağın başından

Aşar olsan ayrılmayız peşinden.⁹⁹

Kara Göne der: Çoğalsın himmetin!

Gördüğün "gök" ebet müddet devletin.

"Yıldırımlar" hem ordun, hem milletin,

"Saç" kaygıdır, "kan" kadadır, Han Kazan

Gayrısını Tanrı yorsun Can Kazan!¹⁰⁰

3.26. Karaçuk Çoban:

Karacık der: düşer miyim hiç yere,

Ay yükselip düşmeyince haç yere.

Tepe gibi taş yığıldılar üç yere...

Kara Çoban çözüverdi sapanı,

Dede: Kafir iyi kolla tepeni!¹⁰¹

Otuz çobanın ulusu olan Karacuk Çoban'ı Kazan Bey de, kâfirler de şöyle niteler:

⁹⁸ TMYK. C.II, s. 617; C.I, s. 178.

⁹⁹ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 33.

¹⁰⁰ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 75.

¹⁰¹ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, s. 59.

Karanu akşam olanda kaygulu, çoban

Karla yağmur yağanda çakmaklı çoban

Südü peyniri bol kaymaklı çoban¹⁰²

Karaçık: Diyarbakır-merkez. Kastamonu/Araç. Kara Çoban: Erzurum/ Hınıs. Kara Çobanpınarı: Eskişehir-merkez. Çoban: Kütahya/Tavşanlı. Ço- banköy: İzmir/Tire; Kars/Göle. Çobanlar: İzmir/Bergama; Aydın/Nazilli; Balı- kesir/ Dursunbey; Sinop/Boyabat; İzmir/Ödemiş; Afyon-merkez; Kütahya-mer- kez; Kütahya/Simav. Çobanlı.Samsun-merkez; Maraş-merkez; Afyon-merkez; Sivas/Suşehri.Çobanoğlu: Kocaeli-merkez; Van-merkez.¹⁰³

3.27. Kara Çekür:

Oğuzlar arasında yüzleri örtülü dört yiğitten biri olup, İç-Oğuz'dandır. Oğlu Kır-Kınuk da babası gibi nikapla gezerdi.¹⁰⁴

Karaçukur (Karaçekür): Gümüşane/Torul;¹⁰⁵ Çorum/İskilip; Antalya/ Alaiye; Bursa/Orhaneli; Samsun/Bafra; İçel/Anamur...¹⁰⁶

3.28. Kara Güne:

Dede Korkut kitabında: "Kara dere ağzında Kaadir-Veren, kara buğra derisinden beşiğinin yapuğu olan, acığı tutanda kara taş küleyleyen, kara bıyığın ensesinde yedi yerde düğün,erenler evreni, Kazan Bey'in kardaşı" olarak nitelenmektedir.¹⁰⁷

Kazan'ın kardeşidir. Toplantılarda umumiyetle, ağabeyinin sağında oturur . Onun da Kara Budak adlı bir oğlu vardır. Kara Budak, aynı zamanda amcası Kazan Bey'in güveyisi idi.¹⁰⁸

Avucunda çakmak taşı kül olan

Kapusunda nice kâfir kul olan

Ayı postu köpeğine çul olan

¹⁰² O. Ş. Gökyay, age, s. CLXIII.

¹⁰³ Köylerimiz ,1968, s. 312; Köylerimiz 1933, s. 153, 154, 407, 408; TMYK. C. II, s. 602; C.I, s. 269, 270.

¹⁰⁴ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXV.

¹⁰⁵ Gümüşane'nin Torul ilçesinde bu köyün adını "Karaçekür" şeklinde telafüz ederler.

¹⁰⁶ TMYK. C.II, s. 603, 604.

¹⁰⁷ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXV.

¹⁰⁸ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı 68, s. 12.

Kara Güne "Ulu Tanrı bir!" dedi

"Yettim ağam Salur Kazan vur!" dedi.¹⁰⁹

3.29. Karaman (Selim-oğlu):

Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde : "Selim-oğlu Karaman'ı sevüp, Tanrı yaradan ulu sultan budağı" sözleriyle alkışlanır.¹¹⁰

Karaman: Zonguldak/Bartın; Malatya/Kahta; Denizli/Acıpayam; Sivas/ Divriği; Elaziz/Pertek; Balıkesir-merkez; Elaziz-merkez; Samsun/Terme; Ankara/Çubuk; Bursa-merkez; Trabzon/Akçaabat; Zonguldak-merkez; Kasta- monu/Cide; İzmir/Ödemiş; Kocaeli/Adapazarı; Sivas/Zara. Karamanca: Kütahya/Gedis. Karamandere: İstanbul/Şile. Karamanlar: Antalya/Alaiye; Maraş/Andırın; Denizli/Çivril; Edirne/Uzunköprü; Bursa/Tefenni. Karamanlıçiftliği: Maraş-merkez. Karamanmezraası: Gaziantep-merkez. Selim: Kars/Sarıkamış; Beyazıt-merkez; Bilecik/Gölpazarı. Selimabat: Kütahya merkez. Selimağa: Balıkesir/Dursunbey. Selimi: Diyarbakır-merkez. Selimiye: Amasya-merkez; Sivas/Zara; Gümüşane/Şiran; Yozgat/Sorgun; Kocaeli-merkez (iki adet), Muğla/Marmaris; Muğla/Milas; Kocaeli/Karamürsel; Eskişehir/Sivrihisar; Eskişehir-merkez; Bursa/Gemlik; Bursa/Yenişehir; Seyhan/Dört Yol; Seyhan-merkez; Afyon-merkez; Antalya-merkez; Manisa/Alaşehir; Çoruh-merkez; Balıkesir-merkez; Antalya/Manavgat. Selimiyekışlağı: Muğla/Milas. Selimiyekıptı: Yozgat/ Boğazlıyan. Selimoğlu: Sivas/Divrik. Selimpaşa: İstanbul/Silivri. Selimşahlar: Manisa-merkez.¹¹¹

3.30 Kaçar (Delü):

Beyrek'in nişanlısı olan Banu Çiçek'in kardaşı. Destanların birkaç garip tipinden biridir. Kız kardaşını dileyeni öldürür. Beyrek adına Banu Çiçek'i istemeğe giden Dede Korkut'un kerametini görünce razı olur. Fakat kız kardaşının yoluna ondan " maya yüzü görmemiş bin buğra, kırsrağa aşmamış bin aygır, koyun görmemiş bin koç, kuyruksuz kulaksız bin köpek, bin de iri pire" getirmesini ister.¹¹²

¹⁰⁹ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 142.

¹¹⁰ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVI.

¹¹¹ Köylerimiz 1933, s. 419, 656, 657; TMYK, C.II, s. 618, 619, 962, 963.

¹¹² O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVI.

Kaçar: Elaziz/Palu. Kaçardoğanlı: Beyazıt/Iğdır. Kaçaran: Elaziz/Malazgirt. Kaçarlı: Ankara/Ş.Koçhisar. Kaçarışüfla: Elazizi/Pertek. Kaçarmez- raası: Elaziz/Palu; Kaçarıülya: Elaziz/Pertek. Kaçar: İzmir/Ödemiş. Kaçarlar: Tunceli/Pertek.¹¹³

3.31. Kazılık Koca:

Oğuz beyi Bayındır Han'ın veziridir. Çıktığı bir akında, Düzmürd kalesi beyi Arşun-oğlu Direk Tekür'le çarpışması sırasında tutsak olup, oğlu Yegenek gelip kurtarıncaya kadar on altı yıl orada kalır. Karısı Büğdüz Emen'in kız kardaşıdır.¹¹⁴

Kazılı: Tokat/Zile;Tunceli/Pertek.¹¹⁵

Koca: Sinop/Boyabat; İzmir/Bergama; Kastamonu/İnebolu; Zonguldak/ Bartın; Kocacık: Tokat-merkez; Zonguldak/Safranbolu. Kocaeli:Balıkesir-merkez. Kocakağan: Manisa/Akhisar. Kocaköy: Zonguldak/Bartın; Manisa-merkez; Kars/Ardahan; İçel/Tarsus; Afyon/Sandıklı; Kars/Çıldır; Çanakale/Ayvacık. Koca kurt: Sivas/Kangal. Kocalar: Çanakkale-merkez; Samsun/Çarşamba, Ankara/Kızılca- hamam; Gaziantep/Kilis. Kacaoğlu: Kocaeli/Kandıra; Yozgat-merkez; Samsun/ Havza; Kayseri/Bünyan. Kocabey: Kırşehir-merkez; Balıkesir/ Sındırgı; Çoruh/ Şavşat. Ayrıca, Kocaali, Kocaaliler, Kocaaraplar, Kocababas, Kocabaş, Kocabaşlar, Kocabayramlar, Kocabekiroğlu, Kocaboğaz, Kocabükü, Kocaçeşme, Kocadağ, Kocadere-i bâlâ, Kocaderi-i zir. Kocagöl, Kocagür, Kocahacı, Kocahaliller, Kaca-ha sanlı, Kocakesik, Kocahıdır, Kocakonak, Kocakuru, Kocaman, Kocamahmutlar, Kocaoba, Kocaoğlan, Kocaovanis, Kocaömerle, Kocaören, Kocaözü, Kocapınar, Kocareis, Kocasinan, Kocatöngel, Kocaulaş, Kocavililer, Kocavilayet; Kocayaka, Kocayayla, Kocayer, Kocayeri vb. 70'e yakın köy ismi de mevcuttur.¹¹⁶

3.32. Kılbaş:

XII. hikâyede, Dış-Oğuz'un İç-Oğuz'a karşı ayaklanması hikâyesinde adı geçer. Salur Kazan'ın her yıl toy verip evini

¹¹³ Köylerimiz, 1933, s. 383; Köylerimiz 1968, s. 68; TMYK. C. II, s. 564, 565.

¹¹⁴ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVI.

¹¹⁵ Köylerimiz 1968, s. 342, 343.

¹¹⁶ TMYK. C. II, s. 714, 715, 716

yağmalatması törenine çağrılmadıkları için **Dış-Oğuz** Beyleri, Kazan'ı selamlamaya gelmezler.¹¹⁷

Kılbaş: Adana-merkez. **Kilbaş:** Seyhan-merkez.¹¹⁸ **Gilbaş:** Urfa/Birecik.¹¹⁹

3.33. Kulmaş (Eylek Koca-oğlu, Sarı):

Salur Kazan'ın evinin yağmalanması hikâyesinde adı geçer. Kulmuş, bu hikâyede, Kazan Bey'in evi yoluna şehit düşmüştür. Alp Eren ile Dölek Evren'in kardaşdır.¹²⁰

Sarı: Aydın/Çine; Trabzon/Akçaabat; Amasya/Merzifon; Kocaeli /Kandıra; Beyazıt/Eleşkirt; Konya/Beyşehir; Zonguldak/Safranbolu. Yine bu arada Sarıalevi, Sarıbey, Sarıabdâl; Sarıaydın; Sarıbey; Sarıbeyatik; Sarıbey- cedit; Sarıbeyler; Sarıbeyislam; Sarıbeyli; Sarıca; Sarıcalar; Sarıköy; Sarılar; Sarılı. Ayrıca "sarı" ismiyle anılan yüzlerce köyümüzün bulunduğunu burada belirtelim.¹²¹

3.34. Kırk Kınuk:

Kanturalı hikâyesinde (VI.) Kara Çekür'ün oğlu olarak geçen "**Kırk Kınuk**", Oğuzların arasında, babası gibi, yüzleri örtülü olarak dolaşan dört yiğitten biri de budur.¹²²

Kırkbudak: Beyazıt/Tuzluca. **Kırkdilim:** Yozgat/Sorgun; Çorum-merkez; Diyarbakır-merkez. **Kırkgeçit:** Kayseri/Pınarbaşı. **Kırkgöz:** Giresun/ Şebinkarahisar; Sivas/Divriği. **Kırkhanlar:** Giresun-merkez; **Kırkışık:** Aydın/Çine; **Kırkkayak:** Edirne/Uzunköprü; Kütahya/Simav; **Kırkkilise:** Kars-merkez; Sivas/ Zara. **Kırkköpekli:** Tekirdağ/Çorlu. **Kırklar:** Van/Ahlat; Yozgat/ Akdağmadeni. **Kırkmara:** Urfa-merkez. **Kırkpınar:** Sivas/Yıldızeli; Malatya/Akçadağ; Kocaeli/Adapazarı; Ankara/Haymana; Kayseri/Pınarbaşı. **Kırktepe:** Kocaeli/Kandıra. **Kırkyaren:** Kütahya/Uşak. **Kırkyılan:** İçel/Mut.¹²³

¹¹⁷ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVI

¹¹⁸ Köylerimiz 1968, s. 276, 350.

¹¹⁹ Köylerimiz 1933, s. 454.

¹²⁰ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVI.

¹²¹ Köylerimiz, 1933, s. 646, 647, 648..

¹²² O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVII.

¹²³ Köylerimiz 1933, s. 464,465.

Kınık:Yer adları bakımından üçüncü sırada 81 (seksen bir) köyle (XVI. yy) **Kınık** boyu geliyor. Bu boy, bilindiği üzere, Selçuklu hanedanını çıkar- mıştır. Selçuklu hanedanı, **Oğuz** Eli'nin iki büyük hanedanından biridir.Bu hanedan Oğuz Türklerini Orta Asya'dan Ortadoğu'ya ve bu arada Anadolu'ya getiren ve Türkiye'yi kuran hanedandır.¹²⁴ XIII. yüzyılda Suriye'de kalabalık Türkmen topluluğu arasında, yine bu boydan önemli bir kolun bulunduğu görülüyor. Gerçekte bu Türkmen kümesinin "Üç-Ok" kolunu başlıca "Yüreğir", "**Kınık**", "Bayındır" ve "Salur" boyları teşkil ediyordu. Üç-Oklar, Memlük ordusunun yanında Çukurova'nın fethine katıldılar ve Çukurova'ya yerleştiler. Bu nedenle Çukurova'daki en eski Türk halkının kökü, bu Üç-Ok Türkmen boylarına dayanıyordu.¹²⁵

Selçuklu hanedanı, Türkiye'yi XIII yy'da terakki etmiş bir cemiyete sahip, yani her türlü müessese ve elemana sahip medeni bir cemiyetin yaşadığı bir ülke haline getirmişlerdi. Yabancılar, adı geçen yüzyılda Türkiye'nin mamur ve halkının da müreffeh bir ülke olduğunu bildirdiler. Bilhassa Avrupalı müellifler, Türkiye'nin zenginliğini efsanevi bir şekilde anlatırlar.¹²⁶

Kınık: Konya/Bozkır; Kastamonu-merkez; Antalya/Kaş; Manisa/ Kırka -ğaç ; Manisa/Gördes; Giresun/Ş.Karahisar; Çorum-merkez; Malatya/ Adıyaman; Muğla/Fethiye; Sinop-merkez; Bilecik-merkez; Balıkesir-merkez; Bilecik/ Boz- üyük; Balıkesir/Sındırgı; İzmir/Bergama; Eskişehir/ Sivrihisar; Afyon/Dinar; Afyon-merkez; Afyon/Sandıklı; Kütahya/Simav; Kütahya/ Tavşanlı; Ankara/Kalecik; Tokat-merkez; Bolu/Düzce; Ankara/Kızılcahamam, Ankara/ Kızılcahamam; **Kınık**bâlâ: Bolu/Göynük. **Kınık**delileri: Çorum-merkez. **Kınık**hasan: Çankırı-merkez.**Kınık**lar: Tekirdağ-merkez; Denizli-merkez . **Kınık**melhem: Urfa/Birecik. **Kınık**yeri: Denizli/Acıpayam **Kınık**zkir: Bolu/Göynük.¹²⁷

¹²⁴ Faruk Sümer, TDTD, sayı 75, s. 15.

¹²⁵ Faruk Sümer, Oğuzlar, s. 369, 370371...

¹²⁶ Faruk Sümer, TDTD, sayı 75, s. 15.

¹²⁷ Köylerimiz 1933, s. 462.

3.35. Kıyan Gücü:

Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı hikâyesinin (II.) önemli kahraman- larından biri olan **Karacuk Çoban**'ın iki kardaşından bir olup, onun düşmanla yaptığı savaşta şehit düşmüştür.¹²⁸

Kıyam?: Sinop/Gerze. **Kıyan**: Kastamonu/Araç.¹²⁹ **Gücü**: Erzincan/ Kema- liye; Kastamonu-merkez. **Güce**?: Eskişehir/Mihalıççık; Giresun/Tirebolu. **Gü- ceği**?: Gaziantep-merkez. **Gücek**: Zonguldak-merkez. **Güceler**: Kütahya/Uşak. **Gücügüney**: Kocaeli/Akyazı.¹³⁰

Karacık der: Yaz ayını kış gördüm,

Uyur iken bir kaygılı düş gördüm.

Kazan Bey'in gözlerinde yaş gördüm.

Kıyan Gücü! Demir Gücü! Gelin hey!

Başımızda kuzgun gezer bilin hey!¹³¹

3.36. Kıyan Selçük:

Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde, **Kıyan Selçük**, Urulmuş Han'dan söz edilirken onun "**Kıyan** Busat kardaş kanın alan" alkışında adı geçer. **Kıyan Selçük** **Dış-Oğuz** beylerinden olmakla birlikte ne oğlu Dünder, ne de kendisi **Dış-Oğuz**ların ayaklanmasına katılmamışlardır. Basat'ın ulu kardaşı olan **Kıyan Selçük**, Tepegöz'ün elinde ödü yarılarak can verir.¹³²

3.37. Kondan (Yağrıkçı-oğlu, Yazır):

Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde "Kuylu deve getürmezdi anun yayını, koşa burçta eğlenmezdi anun ohu, Yağrıkçı-oğlu Yazır Kondan" diye geçen bu kahramanın adı Dede Korkut kitabında yoktur.¹³³

Kondi?: Trabzon/Of. **Kondin**: Bayazıt/Tutak. **Kondo**: Bayazıt/Karaköse; **Kondosu**: Erzincan/Kuruçay. **Kondolot**:

Gümüşhane/Bayburt. **Kundan**: Ordu/Fatsa; **Kundulan**: Konya/Akşehir.¹³⁴

Yazır : **Yazırlar**, adeta müstakil bir kavim gibi XII. yy'dan XVII. yy'a kadar Horasan'da varlıklarını muhafaza ederek yaşamışlardır. Bu böyle olmakla beraber, onlar Anadolu'nun fetih ve iskânında oldukça mühim rol oynamışlardır. XVI. yy'da Anadolu'da 24 **Yazır** adlı köy olduğu gibi, onlara mensup bazı oymaklar da vardı. Bu oymakların Dulkadırelî ile Hamid, Teke ve Ankara sancaklarında yaşamakta oldukları görülür.¹³⁵ Oğuzların 24 boyundan biri olan **Yazırlar**'dan bize kadar ulaşabilen yer adları şu illerimizde bulunmaktadır:

Yazır: Ankara/Çubuk; Antalya/Finike; Antalya/Korkuteli; Aydın/ Kara- casu; Burdur- merkez; Burdur/Yeşilova; Çorum/Sungurlu; Denizli/Acıpayam; Denizli/ Çal; Edirne/Keşan; Eskişehir/Mihalıççık; Eskişehir/Sivrihisar; Gazi -antep/Nizip; Kayseri-merkez; Konya-merkez; Konya/Akşehir; Tekirdağ-merkez. **Yazırlı**: Aydın/Nazilli .¹³⁶

3.38. Kozan (Ense Koca-oğlu), Okçu Sarı:

Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde "Bekişli Bekdeş kanın alan, kalın Oğuz'da ad koyan, kara başına oğlanlığında Kıyan Ucu-oğlu Emen Beyden öcün alan Egsi Koca-oğlu Okçu" diye nitelenir. ¹³⁷

Ense: Zonguldak-merkez. **Ensekuyu**: Konya-merkez. **Enseliler**: Bolu/ Gerede.¹³⁸

Kozan: Gümüşhane/Torul; Gümüşhane/Şiran; Kars/Sarıkamış; Kocaeli/ Geyve; Malatya/Adıyaman; Diyarbakır-merkez; Antalya/Serik; Yozgat/Boğazlıyan. (Adana'nın ilçelerinden birinin adı Kozan'dır. Yöredeki dağlar, Kozandağları olarak anılır) **Kozancı**: Samsun-merkez. **Kozanuşak**: İçel/Gülнар. **Kozanlı**: Zonguldak/Safranbolu; Sinop/Boyabat; Konya/Cihanbeyli; Kozansığı:

¹²⁸ O.Ş.Gökyay, age, s. CLXVII.

¹²⁹ TMYK, C. II, s. 693.

¹³⁰ TMYK, CII. S. 693; C.I, s. 430.

¹³¹ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 57.

¹³² O. Ş. Gökyay, age, s. LXVIII.

¹³³ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVIII.

¹³⁴ Köylerimiz 1933, s. 432, TMYK. C.II, s. 723, 724.

¹³⁵ Faruk Sümer, Oğuzlar, s. 437, 503.

¹³⁶ TMYK. C. II, s. 1129, 1130.

¹³⁷ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVIII.

¹³⁸ TMYK. C. I, s. 364.

Samsun-merkez. Kozansıkı: Samsun-merkez; Ense: Zonguldak-merkez.
Enseliler: Bolu/Gerede.¹³⁹

Okçu Sarı:

Okçu: Kütahya-merkez; Eskişehir/Sivrihisar; Eskişehir/Sivrihisar;
Niğde/ Bor. Okçıyan: Elaziz/Palu; Muş/Malzırt; Erzincan Kığı.
Okçular: Bursa/ Or- haneli; Kastamonu/Araç; Bursa/Karacabey;
Kastamonu/Cide; Bursa/Orhaneli; Çanakkale/Biga;
Çanakkale/Lapseki; Kocaeli/Kandıra; Balıkesir-merkez; Balı -kesir-
merkez; Afyon/Dinar; İzmir/Bergama; Çankırı/Ilgaz; Çanakkale-
merkez;

Bolu-merkez; Zonguldak/Ereğli; Muğla/Köyceğiz;
Ankara/Çubuk; Zonguldak/Bartın. Okçulu: Sehan/Kozan;
Sivas/Hafik; Ordu-merkez; Yozgat/Akdağmadeni.¹⁴⁰

3.39. Mamak:

Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü hikâyesinde (VIII.) Tepegöz'ün
elinde helak olan Oğuz beylerinin arasında geçiyor, bir tek sıfatı var:
Demür Donlu.¹⁴¹

Mamak: Burdur-merkez; Kütahya/Simav; Ankara-merkez;
Mamaklı: Manisa-merkez. Mamakvat: Çoruim/Pazar.¹⁴²

3.40. Otman-oğlu:

Bu da Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde geçen adlardandır. Bunun
orada zengin bir tasviri var: "Yağlı görse yardımcı, düşman görse
durumlu, Türkis- tan'ın direği, tülü kuşun yavrusu, ulu beğler yığınağı
(İnağı?), Akça çadır cangılı, ala halı orunlu, akça koyun yahnülü, yalın
gelse donatan, acın gelse doyuran, ağın basup dizin çöktüren, divan
durguran, gücünün gücünü kıran, güçsüze malın veren, kanlı kâfir
illerinden kan kaşandıran, kara başları bunlu olan oğlancıkları ağladan,
tavukların kığıldadan, oğlancıkların ağladmayan, tavukların
bunlatmayan, nakusların çaldırmayan Otman-oğlu."¹⁴³

Otmanalan: Sivas/Hafik.Otmanlar: Muğla/Köyceğiz; Manisa-
merkez. Otmanlı: Tekirdağ-merkez.¹⁴⁴

3.41. Rüstem (Doğsun-oğlu Alp):

Dede Korkut Kitabında "Rüstem" adında iki Oğuz beyi anılıyor.
Bunlar- dan biri, "Doğsun-oğlu Rüstem"; Kazılık Koca-oğlu Yegenek
hikâyesinde (VII.) tek bir yerde geçmektedir. Yegenek'e koşularak onun
babasını kurtarmaya gitmesi istenen bu Oğuz beyi "üç kez yağlı görmese
kan ağlayan" diye anlatılıyor. Rüstem (Düzen-oğlu, Alp)'e gelince;
kimi yalnızca "Alp Rüstem", kimi "Düzen-oğlu Rüstem" diye geçen ve
Tepegöz'ün elinde helâk olan Oğuz beyleri arasında sayılan bu
kahraman Dış-Oğuz beylerindedir.¹⁴⁵

Oğuz beylerinden Türkçe isim taşımayan iki beyden (öteki Şir
Şemsed- din) biridir. Babasının adı Düzen'dir.O da Boz-OK
beylerindedir. Sonucu destanda adı geçer. Orada Alp Rüstem, Üç-
Oklar'dan Ense Koca Oğlu Okçu ile savaşacağını söylemişti. Alp
Rüstemin Tepe Göz ile yaptığı savaşta öldüğü söyleniyor. Alp Rüstem,
"iki kardeş bebeğin öldürüp zelil gezen" olarak tanınıyor.¹⁴⁶

Rüstemler: Kocaeli/Adapazarı; Kocaeli/Adapazarı. Düzencik:
Kayseri/Bünyan.¹⁴⁷

¹³⁹ TMYK. C. II, s. 731.

¹⁴⁰ TMYK. C. II, s. 869.

¹⁴¹ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXIII.

¹⁴² TMYK. C.II, s. 802.

¹⁴³ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVIII.

¹⁴⁴ TMYK. C. II, s. 885, 886.

¹⁴⁵ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXIX

¹⁴⁶ O.Ş.Gökyay, age, s. CLXIX.

¹⁴⁷ TMYK. C. II, s. 927.

Kalkubanı yerinden doğrulup gelen
İki kardeş bebeğin öldürüp zelil gezen
Düzen oğlu Alp Rüstem mana derler
Dedi.¹⁴⁸

3.42. Ulaş-oğlu Salur Kazan :

Beğlerce beğ, bana ozan derler hey!
Yüzyıllarca dilde gezen derler hey!
Ulaş oğlu Salur Kazan derler hey!
Bir beğ vardı, yırtıcı kuş bakışlı
Kendi kaplan, atı ceylan sekişli.
Böyle dedi, gürültüler azaldı
Selçuk oğlu Deli DüNDAR söz aldı
Besbelli ki, Kazan Beğ'den söz aldı
Dedi: "Beğler, rüzgâra gem vurulmaz
Salur Kazan buyruk verdi durulmaz .¹⁴⁹

Destanlarımızda Oğuz Eli'nin başbuğu Salur Kazan Beğ'dir. Salur, "Üç-/OK" koluna mensup, en büyük boylardan biridir. Bu boy, Selçuklu fethine katılmış, daha XI. yy'da Kuzeydoğu Irak'taki Şehrızor bölgesinde küçük bir beylik kurmuş. XII. yy'da da İran'ın güneybatısındaki Fars Eyaleti'nde daha büyük bir beylik olan "Salgurlu" beyliğini kurmuştur. Bundan başka Ana-dolu'nun fethinde ve Türk yerleşmesinde mühim bir rol oynamıştır. Yer adları sayısına göre, 50 (elli) köy ismiyle (XVI.yy) 7. (yedinci) sırada yer almıştır. Sonra ülkemizde bazı değerli şahsiyetler de Salur boyundan çıkmıştır.¹⁵⁰ Meselâ; Sivas, Kayseri, Aksaray, Tokat, Amasya ile diğer bazı yerlerin sahibi, kadılıktan hükümdarlığa yükselen âlim, şair; bir kelime ile dahî bir insan olan

¹⁴⁸ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXIX.

¹⁴⁹ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 25.

¹⁵⁰ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı 68, s . 9.

Kadı Burhaneddin de (ölümü 1398) Salur boyundan idi.¹⁵¹ Bunlardan başka Hazar ötesi Türkmenlerinden çok önemli, yani pek kalabalık bir topluluk olan Salur boyuna mensuptur. Ayrıca Oğuz hükümdarlarını çıkarmış beş boydan biridir.¹⁵² Salur Kazan Beg, destanımızdaki mevkiî "Beylerbeyi" ünvanı ile ifade edilmiştir. Görüldüğü ve daha önce de açıklandığı üzere Salur boyundandır. Destanlarda kendisinden "Salur Kazan" şeklinde söz edilir. Dede Korkut türlü yerlerdeki alkışlarda ise o, şöyle övülür:

"Bir gün Ulaş oğlu, erenlerün arslanı, tülü kuşun yavrısı, beze miskin umudu, kalmış yigit arkası, kalın Oğuzun paşası, Kan Apkazun kırımı, konur atın eyisi, Kara Günenün kardaşı, Kara Budak emmisi,¹⁵³ Emet Suyu'nun aslanı, Karaçuk'un kaplanı, Türkistan'ın direği, Han Uruz'un ağası, Bayundur Han'ın güveği, kalın Oğuz'un devleti, kalmış yigit arkası Salur Kazan yerinden durmuş idi".¹⁵⁴

Türkmenlerin Soykütüğü'ndeki bir şiirde de Kazan Beğ, başarıları ve cömertliği anlatılarak; "Alplar, Beğler gören var mı Kazan gibi" mısraları her dörtlüğün sonunda tekrar edilerek, onun eşi olmayan bir başbuğ olduğu ifade edilmektedir. Kısaca Salur Kazan Beg, en değerli meziyetlerin hepsine sahip mükemmel bir insandır. Bir cümle ile o, Kalın Oğuz'un devleti, yani saadeti, onun ruhu idi.¹⁵⁵

XVI. yy'da Salur boyuna mensup oldukça ehemmiyetli oymakların Trablus-şam, Tarsus, Kars (Kadirli), Koç-Hisar, Konya, Niğde, Hamid Sancağı, Boz-Ok, Ulu-Yörük ve Hazar-Ötesi Türkmenleri arasında bulunuyordu.¹⁵⁶

Duman indi iki gözü üstüne

Söz etmezken kimse sözü üstüne

Salur Kazan, kaba dizi üstüne

Çöküp dedi: 'Beğler', beni dinleyin,

Dinleyin de ünüm nedir anlayın!

¹⁵¹ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı 75, s. 16.

¹⁵² Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı 68, s. 9, 10.

¹⁵³ Orhan Şaik Gökyay, age, s. 59.

¹⁵⁴ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı 68, s. 11.

¹⁵⁵ Faruk Sümer, Türk Destanları, TDTD, sayı, 68, s. 11.

¹⁵⁶ Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), s. 252, 253..

Yata yata yanlarımız çürüdü,
Dura dura kemiğimiz eridi,
Bağrımıza gök sancılar yürüdü,
Ala dağa' a avlanmaya çıkalım,
Kuş kuşlayıp ala geyik yıkalım!¹⁵⁷

Aksalur: Amasya-merkez. Salur: Erzincan/Refaiye;
Tokat/Artova; Tokat /Zile; Çorum-merkez; Konya/Karaman;
Konya/Sultaniye; Konya/Seydişehir; Yozgat/Akdağmadeni;
Bolu/Gerede; Isparta/ Şarkikaraağaç; Çankırı-merkez; Kayseri-merkez;
Antalya/Elmalı; Manisa/Göredes; Kayseri/Ürgüp; Antalya/Ma-
navgat; Urfa/Siverek; Samsun/Ladik. Saluri: Diyarbakır-merkez. Saluz?:
Siirt/Şirvan. Salurzek: Gümüşane/Kelkit.¹⁵⁸ Kazan: Van/Ahlat ;
Bayezıt/ Kara- köse; Ankara-merkez. Kazancı: Erzurum/Hınıs;
Çankırı/Ilgaz; Manisa/Demirci; Bilecik/Osmaneli; Beyazıt/Iğdır;
Seyhan/Kadirli; Tokat-merkez; Konya/Ermenek. Kazancı Köbeli:
Seyhan/Feke. Kazancıkatçiftliği: Manisa/Demirci. Kazancı: Ordu-
merkez. Kazandere: Tekirdağ-merkez, Aydın/Bozdoğan. Ulaş:
Ankara/Kırıkkale; Diyarbakır/Ergani; İçel/Tarsus; Muğla/Milas;
Samsun/Çarşamba; Samsun/Çarşamba; Sivas-merkez; Sivas/Ulaş buc.
Sinop/Ayancık; Tekirdağ/Çorlu. Ulaşlar: Bolu/Gerede; Kütahya/Emet.
Ulaşlı: Kayseri/Ürgüp; Zonguldak/Ereğli.¹⁵⁹

3.43. Sarı Çoban (Konur Koca):

Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü hikâyede (VIII.), Aruz'un çobanının adı olup, adı bir yerde geçiyor. Burada "sarı" bir oymak adından çok, renk bildiren sıfat olmalıdır.¹⁶⁰

Sarı Çoban¹⁶¹

Konur: Ankara/Kalecik; Ankara/Keskin; İçel/Gülнар. Konuralan:
Amas-merkez. Konurca: Manisa/Kula. Konurhacıobası:

¹⁵⁷ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 32.

¹⁵⁸ TMYK. C. I, s. 84; C. II, s. 938.

¹⁵⁹ TMYK. C. II, s. 656, 187.

¹⁶⁰ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXV.

¹⁶¹ İlgili yer adları daha önce verildi.

Ankara/Keskin. Konurkale: Kırşehir/Çiçekdağı. Konurlu:
Yozgat/Boğazlıyan.¹⁶² Koca.¹⁶³

3.44. Sarı Çoban (Soğan):

Kazalık Koca-oğlu Yegenek hikâyesinde (VII.) babasını kurtarmaya giden, Yegenek'in yanına koşulan Oğuz beylerinden biri olup, kitapta ancak bir yerde adı geçiyor ve "yerin bir ucundan bir ucuna yetem diyen" alkışıyla niteleniyor.¹⁶⁴

Soğanlı: Burdur- merkez; Samsun/Ladik; Manisa/Kula;
Elaziz/Keban; Bursa-merkez, Kars/Kağızman; Çankırı/Çerkeş...¹⁶⁵
Soğanlı (Yürük): Zonguldak/Ereğli. Soğanlık: İstanbul/Kartal.¹⁶⁶

Soğan: Bayazıt-merkez; Bayazıt/Eleşkirt.. Soğancılar:
Maraş/Andırın.

3.45. Segrek (Uşun Koca-oğlu):

Uşun Koca-oğlu Segrek hikâyesinin (X.) kahramanı. Dede Korkut'taki kahramanların genç kuşağından iyi, bahadır, alp, delü yiğit.¹⁶⁷

Sekrek: Elaziz/Çemişkezek.¹⁶⁸ Uşum: Erzurum/Yusufeli. Uşu?:
Siirt-merkez.¹⁶⁹

3.46. Süleyman (Emîr):

Yazıcı-oğlu Oğuznâmesinde, birincisi Oğuz'un alkışında iki yerde "Emir Süleyman Uğurlu" ve Atasözleri mecmuasında "han olan Emir Süleyman sultan salımınla sağlığın versün" diye geçen bu kişinin kim olduğunu kesin olarak belirtmek mümkün olmamıştır.¹⁷⁰

Süleyman: Ayvacık/Çanakkale; Diyarbakır/Eğil; Erzurum/Hınıs;
İstanbul/Beşiktaş; İstanbul/Beşiktaş; Kastamonu/Daday;
Malatya/Akçadağ; Manisa/Akhisar; Muş/Varto. Süleymanağa:

¹⁶² TMYK. C. II, s. 724.

¹⁶³ Yukarıda gösterildi.

¹⁶⁴ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXV.

¹⁶⁵ Doğu Karadeniz Bölgesinde (Gümüşane) yöresinde Soğanlı Dağları vardır.

¹⁶⁶ Köylerimiz 1933, s. 482; TMYK. C.II, s. 986.

¹⁶⁷ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXVI.

¹⁶⁸ Köylerimiz 1933, s. 655.

¹⁶⁹ Köylerimiz 1933, s. 681, 682.

¹⁷⁰ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXVI.

Manisa/Alaşehir; Sivas/Divriği. Süleymanbey: Bursa/Orhaneli; Çanakkale/Bayramiç; İstanbul/Yalova; Kocaeli/ Adapazarı; Tokat-merkez; Urfa/Hilvan. Süleymanbeğler: Zonguldak/Ereğli. Süleymancık: Niğde/Aksaray. Süleymanlı: Maraş/Andırın. Süleymaniye: Antalya/Akseki; Bilecek-merkez; Bursa, Bursa/İnegöl; Bursa/İznik; Bursa/Yenişehir; Çanakkale/Gelibolu; Denizli/Buldan Süleymanlar: Denizli/Acı- payam; İzmir/Ödemiş (iki adet); Antalya/Alanya; Zonguldak/Bartın; Zonguldak/Ereğli; Zonguldak/Ulus; Süleymanlı: Afyan/Emirdağ; Ankara/Bâlâ; Balıkesir/Manyas; Çankırı-merkez; Elazığ/Keban; Erzincan-merkez... Süley -manoğlu: Samsun/Alaçam; Sinop-merkez; Zonguldak/Devrek (iki adet). Daha bu isimle yapılan yer adlarının sayısı 35 (otuzbeş)'i bulmaktadır.¹⁷¹

Emir: Bursa-merkez; Bursa/Orhaneli; Erzincan/Tercan; İzmir/Bayındır, Kastamonu-merkez; Kastamonu-merkez; Kastamonu/Daday (üç adet); Sinop/Gerze; Sinop/Gerze. Emirğa: Kayseri-merkez.. Emirbey: Kastamonu/ +

Daday; Manisa/Salihli; Yozgat/Akdağmadeni. Emirce: Zonguldak/Ulus. Emir- cik: İçel/Anamur. Denizli/Çivril; Eskişehir/ Mihalıççık; Samsun/Havza: Emirler: Ankara/Bâlâ; Ankara/Çubuk; Ankara/ Kalecik; Ankara/Kızılcahamam; Balıkesir-merkez; Bilecik-merkez; Bolu-merkez. Emiralem, Emirali, Emiraliler, Emirazizli, Emirbağı, Emirbekirli, Emirdağ, Emirdağ, Emirdere, Emirdoğan, Emirfakı, Emirgazi, Emirhacı, Emirhaç, Emirhacı, Emirhalil, Emirhan, Emirhaydar, Emirhisar; Emirili, Emirilya, Emirinköyü, Emirköy, Emirışıklar, Emirleryanı, Emirleryenice, Emirleryurdu, Emirli, Emiroğlu, Emiruşağı, Emirören, Emirpaşa, Emirseyit, Emirsu, Emirşah, Emirşeyh, Emiryakup gibi "Emir" has ismiyle adlandırılan köy sayısı toplam 148'dir.¹⁷²

¹⁷¹ TMYK, C. II, s. 1001, 1002.

¹⁷² TMYK, C. I, s. 359, 360, 361, 362.

3.47. Şir Şemsettin (Gaflet Koca-oğlu):

Dede Korkut kitabında "destursuzca Bayındır Han'ın yağısını basan, altmış bin

kâfire kan kUSDuran, ağ-boz bidevi atının yelesi üzerinde kar duran" diye nitelenen Şir Şemseddin, İç-Oğuz beylerindedir.¹⁷³

Şemsettin: Ankara/Bilecik; Giresun/Bulancak; İzmir/Bergama; Kastamonu/Tosya; Kocaeli/Gebze; Niğde/Aksaray; Tunceli/Pülümür; Urfa/ Harran; Van/ Özalp.¹⁷⁴

3.48. Ters Uzamış:

Dede Korkut Kitabında adı, Uşun Koca-oğlu Segrek boyu (VIII.) ile, Dış-Oğuz'un İç-Oğuz'a isyanı hikâyesinde (XII.) olmak üzere iki yerde geçen Ters-Uzamış, İç-Oğuz beylerinden olup, doğuşta Dış-Oğuz beylerinden Emen'in karımıdır.¹⁷⁵

Uzamış: Sivas/Hafik.¹⁷⁶

3.49. Uruz (Kazan-oğlu):

Boz-Okların başı Uruz Koca, Salur Kazan Beg'i metbu tanıyordu. Yani Uruz Koca, siyasî bakımdan Salur Kazan Beg'e bağlı idi. Kazan Beg, kendisine tâbi bütün Üç-Ok'lu ve Boz-Ok'lu beğlere her yıl evini yağmalatıyordu. Kendilerinin yağmalı toya davet edilmemeleri, Uruz Koca ile diğer Boz-Ok beğlerinin güçlerine gitmiş, gururlarına dokunmuştu. Bu yüzden Kazan Beg'le bağlarını koparmışlar, Kazan'a ve İç-Oğuz'a karşı saldırgan bir tavır almışlardı. Kazan Beg'in inakı, yani nedimi ve "Oğuz'un imrenesi" (yani Oğuz Eli'nin kendisiyle gurur duyduğu) Bamsı Beyrek, Boz-Okların başı Uruz Koca tarafından bu düşmanlık yüzünden ağır bir şekilde yaralanmış, pek yakışıklı, "yedi kızın umudu" olan bu asil ruhlu genç, aldığı bu yaralardan hayata veda etmişti. Kazan Beg, Beyrek'in ölümüne çok üzülmüş ve bu yüzden günlerce divana çıkmamış, sonra onun öcünü almak için, Uruz Koca'nın üzerine yürüyüp giriştiği teke tek bir vuruşmada Boz-Okların başını

¹⁷³ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXVII.

¹⁷⁴ TMYK, C. II, s. 1016.

¹⁷⁵ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXVII.

¹⁷⁶ TMYK, C. II, s. 1091

kargı ile dürterek hayatına son vermiştir. Kazan Beg'in öldürdüğü Uruz Koca, Salur Kazan Beg'in dayısı idi.¹⁷⁷

Bre kâfir, kara kâfir aman hey!

Yüce dağdan eksik olmaz duman hey!

Tanrı birdir bunda yoktur güman hey!

Uruz ölür, kaç bin Uruz Han doğar.

Bir batında Oğuz'dan bin can doğar!¹⁷⁸

Aruz: Trabzon/Vakıkebir. Aruzgan: Elaziğ/Keban.Arzka: Gümüşane/ Bayburt. Aruski: Van/Çatak. Arusek?: Diyarbakır/Eğil. Aruş?: Hakkari/Bey- tüşşebap. Uruzlar: Manisa/Soma; Urus?: Bitlis/Hizan; Bitlis/Mutki. Uruş?: Gaziantep-merkez; Ankara/Beypazarı.¹⁷⁹

3.50. Yaltacuk (Yalancı-oğulu):

Bamsı Beyrek hikâyesinde (III.) geçen bu ad, Oğuz beylerinkine aykırı bir seciyeyi, bir alışılmadık tipi temsil etmektedir.¹⁸⁰

Yalancı: Elaziğ/Karakoçan. Yalancılar: Antalya/Finike. Yalanda: Zonguldak-merkez. Yalangöz: Hatay/Kırıkhan (iki adet); Yalanı: Sivas/Şarkışla; Ya- lankoz: Gaziantep-merkez; Malatya/Besni (iki adet); Maraş-merkez.¹⁸¹

3.51. Yapağılı Koca:

Basat'ın Tepegöz'ü öldürdüğü hikâyesinde (VIII) geçen bu kişi halktan biri olup,

Tepegöz'ün Dede Korkut'la kestiği kesim sonucu onun emeğini pişirmek üzere ayrılmıştır.¹⁸²

Yapağılı: Denizli/Çivril. Yapağılar: Kütahya/Uşak. Yapağıca: İstanbul/Silivri.¹⁸³

¹⁷⁷ Faruk Sümer, TDTD, sayı 68, s.14; O. Ş. Gökyay, age, s. CLXVIII.

¹⁷⁸ N. Y. Gençosmanoğlu, age, s. 126.

¹⁷⁹ Köylerimiz 1933, s. 744; TMYK. C. I, s. 67, 73; C. II, s. 1091.

¹⁸⁰ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXIX.

¹⁸¹ TMYK. C. II, s. 1116.

¹⁸² O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXIX

¹⁸³ TMYK. C. II, s. 1120.

3.52. Yünlü Koca:

Oğuz'la kestiği kesim sonucu Tepegöz'ün yemeğini pişirmek üzere seçi- len iki aşçıdan biri olup, Yapağılı Koca ile birlikte halktan gelme kişilerdir.¹⁸⁴

Yünalanı: Yozgat/Akdağmadeni. Yündağlıhacılar: Manisa-merkez. Yün- lüce: Edirne-merkez. Yünalan: Ordu-merkez. Yünlü: Tokat/Zile. Yünlükuyu: Konya/Cihanbeyli.¹⁸⁵

Dedem Korkut'un Soyladığıdır:

Yıkılmasın karşı yatan dağların,
Kurumasın bol üzümlü bağların,
Dirliğinince dalgalansın tuğların...
Kadir Tanrı bereketli yurt versin,
Dar gününde bir kılavuz kurt versin!
Al köpüklü sularında yunulsun,
"Her güzellik Oğuz'dandır" denilsin,
Destanların yüzyıllarca anılsın...
Koşar iken ak boz atın düşmesin,
Kara çelik öz kılıcın şaşmasın!
Ersin elin; çaresize, düşküne;
Kadir Tanrı döndürmesin şaşkına;
Adı güzel Muhammed'in aşkına,
Kem gözlerden Türk İli'ni korusun
Hem İlini, hem Dili'ni korusun!"¹⁸⁶

4. Bitirirken:

Türk kültürünün temel taşlarından olan Dede Korkut Destanı, taşıdığı motiflerle Türk düşüncesini ve sosyal yapısı üzerindeki etkisini yer adlarında da göstermektedir. Araştırma göz önüne koymaya çalıştığımız üzere, adeta Dede Korkut Destanlarında isimleri geçen alpların, yiğitlerin ismini taşımayan bir Anadolu köşesi yok gibidir. Bu durum Türk'ün Anadolu'yu vatan edişinin ve Anadolu toprağına kendi isimleriyle mührünü vurmasının da bir göstergesidir.

¹⁸⁴ O. Ş. Gökyay, age, s. CLXXIX.

¹⁸⁵ Köylerimiz 1933, s. 797; TMYK. C. II, s. 1170.

¹⁸⁶ N. Yıldırım Gençosmanoğlu, age, s. 157.

KAYNAKÇA:

- Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım; Dedem Korkut'tan Salur Kazan Destanı, İstanbul 1976.
- Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım; Alperenler Destanı, İstanbul 2002.
- Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım; Dedem Korkut' tan Boğaç Han Destanı, İstanbul 1977.
- Gençosmanoğlu, Niyazi Yıldırım; Dede Korkut'tan Salur Kazan Destanı, İstanbul 1976.
- Gökyay, Orhan Şaik; Dedem Kordun Kitabı, İstanbul 1973, s. CXXVII.
- Gökyay, Orhan Şaik; Dedem Korkut Destanı, Ankara 1976.
- Köylerimiz; Dahiliye Vekâleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, İstanbul 1933.
- Köylerimiz, 1968.
- Türk Ansiklopedisi, Korkut Ata Maddesi, Cilt 20.
- Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, C. I, Ankara 1946.
- Sümer, Faruk; Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları, İstanbul 1992.
- Sümer, Faruk; Türk Destanları, TDTD, Sayı 68.
- Sümer, Faruk; Türk Destanları, TDTD, Eylül 1992, Sayı 69.
- Sümer, Faruk; TDTD, Mart 1993, Sayı 75.
- Saraçoğlu, Hüseyin; Akdeniz Bölgesi, İstanbul 1989.